

Vězeňská služba ČR
Akademie Vězeňské služby ČR

**Sociálně psychologická analýza
specifik koruptivního jednání a koruptivních tlaků
ve Vězeňské službě ČR.**

Zpracovali: učitelé Akademie Vězeňské služby ČR

PaedDr. Lubomír Bajcura, Ph.D. (s. 45 – 47)

Mgr. Květuše Sluková, Ph.D. (s. 1-45; 48-62)

PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D. (edit.) (s. 1-45; 48-62)

Úvod

Korupce patří k nejzávažnějším problémům současné společnosti. Na počátku našich úvah jsme byli nutně postaveni před otázku, co korupce je a co není nebo ještě není. Různí autoři (např. Sekot, 2010) upozorňují, že vnímání korupce je závislé na sociokulturním prostředí, protože to, co je v jedné zemi trestně stíhatelné, je v jiné zemi běžnou a obecně akceptovanou praxí. Tuto úvahu je však nutné zúžit i na výskyt koruptivního nebo „koruptivního“ jednání v různém prostředí, v našem případě ve vězeňském.

Předkládaný materiál neodráží stav (počet případů známých nebo latentních) korupce ve vězeňství. ***Autoři studie velmi naléhavě upozorňují, že našim cílem rozhodně není podezírání nebo očerňování vězeňského personálu nebo dalších vstupujících osob,*** popř. zpochybňování jejich morálního kreditu. Naši motivací nebyla podezíravost, představa, že korupce vězeňského personálu je běžnou záležitostí. Nemyslíme si to. ***Víme, že naprostá většina vězeňského personálu jsou lidé, kteří by koruptivním tlakům nikdy nepodlehli, a to ani ve složitých životních situacích.*** Na druhé straně i ojedinělé selhání jednotlivce poškozuje vězeňskou službu jako celek.

Jsmes přesvědčeni, a naše zjištění z výzkumu to potvrzují, že korupce, zejména „velká“ a „systémová“, je ve vězeňské službě jedna z nejnižších v celé státní sféře.

Naším cílem bylo především zkoumat sociálně psychologické aspekty, formy a charakter koruptivních tlaků, zejména ze strany vězněných osob, ale i osob z civilního prostředí, které mají k vězňům citový, osobní, profesní nebo jiný vztah. Zároveň jsme si vědomi toho, že znalému vězeňskému personálu nesdělíme našimi zjištěními nic převratně nového, i když některá zjištění jsou překvapivá. Ostatně v podstatné části našeho výzkumu jsme vyšli právě z poznatků a zkušeností kolegů ve věznicích, které jsme se pokusili popsat a analyzovat tak aktuální situaci v oblasti možných koruptivních tlaků na příslušníky a zaměstnance vězeňské služby.

Jsmes si vědomi desítek a možná i stovek proměnných, které ovlivňují riziko koruptivního chování vězeňského personálu, od vlastností osobnosti, věkové a sociální vyzrálosti, hodnotové orientace, schopnosti odolávat tlakům a manipulaci až po situační faktory, životní krize atd. Kdybychom chtěli všechny nebo alespoň většinu těchto proměnných podchytit, museli bychom hned na počátku na snahu alespoň částečně tento sociálně negativní jev popsat, utřídit a analyzovat, rezignovat.

Rovněž chceme upozornit, že vězeňský personál, zejména ten, který je v každodenním přímém styku s vězněnými, je denně vystavován velkému množství různých forem manipulativních nebo i koruptivních tlaků ze strany vězňů (a nejen jich). Tyto tlaky mají různé formy a různou intenzitu – od tzv. nevinných forem korupce (např. vyřízení vzkazu, přenesení krabičky cigaret vězni na jinou celu), přes pokusy o poskytnutí neoprávněných úlev i výhod, nabídky přímých či nepřímých úplatků až po zastrašování a výhrůžky.

Mnohá jednání vězňů, vstupujících osob, příbuzných vězňů, příslušníků i zaměstnanců VS lze díky velké variabilitě vztahů a situací, který život ve vězení přináší, jen obtížně zařadit do přesně vyhraněné kategorie koruptivního chování nebo tlaku. S menší mírou nepřesnosti lze již identifikovat rizikové prvky vztahů, postupů a chování výše zmíněných osob, které by ke koruptivnímu jednání směřovat mohly. Jak uvádíme výše opomenout nelze ani vlastnosti osobnosti, charakter, ale i situační vlivy, osobní problémy, problémy spojené s odlišným životním stylem, návykové a impulzivní poruchy atd.

Akceptace závažnějších forem koruptivních tlaků ze strany vězeňského personálu je ojedinělým selháním jednotlivce a nikoliv systémovým selháváním VS ČR. Připomínáme, že hlavním cílem výzkumu je na základě získaných poznatků a jejich analýzy v rámci prevence výskytu koruptivního jednání v podmínkách VS ČR připravit systém celoživotního vzdělávání zejména těch příslušníků a zaměstnanců VS ČR, kteří jsou v denním kontaktu s vězněnými a mají vůči nim různé pravomoci.

Celý text je analýzou a kritickým zhodnocením názorů a zjištění z rozhovorů s respondenty výzkumu.

Pokud v dalším textu poukazujeme na některé problémové oblasti je tomu tak proto, že **tyto skutečnosti vzešly jako výsledky z výzkumu, který byl k analýze tématu proveden.** Získané poznatky z rozhovorů s respondenty i expertních stanovisek v rámci delfské metody jsme shrnuli, analyzovali a zpracovali do textu a v některých ohledech uvedli i do širších souvislostí.

I. ČÁST

1. Některá obecná východiska.

Etiam sine magistro vitia discuntur.

Špatností se lze naučit i bez učitele. Cicero

Korupce je obvykle chápána jako zneužití pravomoci, funkce, společenského postavení nebo pravomocí k osobnímu prospěchu. Vyznačuje se podplácením, úplatky, vydíráním, zastrahováním, privilegií, neoprávněnými příjmy a jejich vyžadováním, udělováním přízně nebo protěžováním.

Korupce a koruptivní tlaky patří k citlivým tématům každé organizace. V případě VS ČR je toto konstatování umocněné tím, že VS ČR působí ve sféře ministerstva spravedlnosti, a proto jakékoliv selhání je veřejností, podobně jako v případě policie, justice nebo ústředních orgánů státní správy vnímáno více negativně než v jiných oblastech.

Chápání korupce a pohled na ni lze jen velmi obtížně shrnout do jedné nebo několika vět. Pomineme-li právníckou literaturu pak v publikacích sociologických, kriminologických nebo forenzně psychologických se s tímto tématem setkáváme spíše jen okrajově a velmi často pojednává pouze o makrosociálním prostředí – korupce ekonomická, která se prolíná s korupcí politickou apod. (např. Cejp in Scheinost, 2010). Citovaný autor ale doplňuje, že korupce zasahuje prakticky všechny sféry společenského života. Z pohledu kriminologie (a tím i penologie) je však důležité, že korupce je významnou praktikou působení organizovaného zločinu, který jejím prostřednictvím sleduje tři cíle: (tamtéž)

- ✓ získávání potřebných informací
- ✓ vytváření sítě kontaktů
- ✓ zajištění beztrestnosti

Pokud tyto metody selhávají, sahají zločinci k nátlaku a pokud selhává i ten, pak k vyhrožování, vydírání až násilí (tamtéž).¹

Jak si ukážeme v dalším textu, platí tyto závěry odborníků z IKSP i pro prostředí vězeňství. Sociologové chápou korupci jako chování, které porušuje pravidla za účelem soukromého vlivu, popř. je jeho cílem finanční nebo statusový zisk. (Sekot, 2010, s. 163).

Obecně lze korupci chápat jako zpronevěření se morálním, etickým a profesním závazkům vůči určitému celku. Korupce je tak fenoménem vybaveným „vlastními pravidly a mechanismy a jako kolektivní jev je schopen vykonávat silný nátlak na jednotlivce.“ (Tamtéž). Jejím principem je výměna výhod mezi oběma stranami – korumpujícím a korumpovaným.

¹ To, že korupce je účinnější zbraní organizovaného zločinu než vraždy policistů, prokurátorů nebo soudců hlásal již ve dvacátých letech minulého století ve zlatém věku mafiánského zločinu v USA gangster John Torrio, mafiánský kmotr Al Caponeho.

Významným psychologickým tématem, které souvisí s koruptivním jednáním, jsou otázky důvěry. V rámci vězeňské služby můžeme v nejobecnější rovině mluvit o tom, že pravomoc svěřená jednotlivým příslušníkům i zaměstnancům jak nad odsouzenými, tak v případě vedoucích pracovníků nad podřízenými, je vyjádřena právě důvěrou společnosti v to, že svoji pravomoc budou užívat v rámci zákona a způsobem, který zákon či další závazné předpisy stanovují. To by měl zaručovat především odpovědný a náročný výběr příslušníků i zaměstnanců, jejich vedení a v neposlední řadě i vzdělávání. Nikoliv zanedbatelnou roli hraje i odměňování a další důležité požitky, spojené s prací ve vězeňství. Nelze však odhlížet i od morálních a etických principů včetně pravého konformismu. Výskyt nepravého konformismu a to v jakékoliv podobě mezi příslušníky a zaměstnanci je nežádoucím fenoménem, který může u některých jedinců vést právě k podlehnutí koruptivnímu tlaku. Do této kategorie lze zahrnout i afinitu ke kriminální subkultuře.

Důvěru můžeme podle Riegela a Vaňka, 2010, s.233 chápat jako:

- ✓ **pocit** – zpravidla při prvním sociálním kontaktu s druhým člověkem
- ✓ **jako postoj** (v sociálně psychologickém slova smyslu), který se rozvíjí v dětství
- ✓ **jako trvalejší vztah**, což je sociálně psychologická kategorie, která se postupně rozvíjí na bázi vzájemných kontaktů, opakovaných pozitivních nebo negativních zkušeností a vrcholí vyhraněným vztahem důvěruji – nedůvěřuji.

Vězeňské prostředí patří z tohoto hlediska k nejvíce problematickým a téma by jistě stálo za hlubší psychologickou analýzu.

Ve vězení jde o několik rovin důvěry/nedůvěry:

- mezi vězni a personálem
- mezi vězni navzájem
- mezi členy personálu navzájem
- mezi vězni a osobami vně věznice (např. rodinní příslušníci, obhájci, státní dozoroví zástupci, NNO atd.)
- mezi personálem a osobami vně věznice (např. nadřízené orgány, kontrolní orgány, obhájci, státní dozoroví zástupci, GIBS, NNO atd.)
- specifickou roli hrají média a důvěra/nedůvěra k nim²

Zatímco prověřování všech informací o vězněných osobách a jejich chování ze strany personálu je nutnou a přitom z pedagogického i psychologického hlediska velmi problémovou oblastí práce s vězněnými³, kterou však nikdo z lidí znalých problematiky vězeňství nezpochybňuje, pak nedůvěra mezi členy personálu navzájem je složitější problematikou.

² Mnozí vězni uvádějí, že nevěří společnosti jako takové, která se, podle jejich názoru, k nim odvrací zády. Tato generalizace vyplývá často z pocitů hořkosti a mindráků a vězni tak zastírají svoji neschopnost adaptace, přičemž primární příčiny tohoto stavu bývají kombinované – osobnost vězně a jeho negativní zkušenost s nejbližším a později i širším sociálním prostředím

³ Základem práce každého, kdo chce vychovávat, je právě důvěra.

Můžeme si klást otázky, jako např.:

- jsou kontroly vstupujících členů personálu na branách věznic projevem nedůvěry?
- je kontrolní činnost nadřízených projevem nedůvěry?
- poukáže-li zaměstnanec/příslušník na nedostatky v práci druhého, jde o snahu zabránit problému a pomoci nebo druhého očernit a mít radost z neúspěchu?
- může se příslušník/zaměstnanec svěřit bez obav se svými problémy aniž by to pro něho mělo nějaké dopady?⁴
- nejsou to právě projevy nedůvěry, které mohou vést ke koruptivnímu tlaku mezi členy personálu?
- nepřispívá nedůvěra mezi personálem k hledání důvěry u vězňů?

2. Některá specifika možných příčin koruptivního jednání ve vězeňské službě

V současnosti se často můžeme setkat s tím, že se v pozicích příslušník/zaměstnanec – vězeň setkávají sousedé, známí, bývalí spolužáci či spolupracovníci, známí někoho z rodiny apod. Je skutečností, že příslušník/zaměstnanec je povinen tuto skutečnost hlásit a v případě obav z tlaků na něho je vězeň obvykle přemístěn do jiné věznice. To však nic nemění na tlacích zejména ze strany civilních osob.

Zároveň stoupá počet vazebně stíhaných nebo již odsouzených veřejně známých osob, čímž se vězeňská služba dostává i pod tlak různých vlivných osob, vlivových skupin a zejména hromadných sdělovacích prostředků, přičemž objektivita jejich informací je často diskutabilní.

Dalším problémem je práce se zkušenými recidivisty nebo odsouzenými, kteří vykonávají dlouhodobé tresty a jsou velmi dobře orientováni v podmínkách věznic. Proto i jejich příbuzní či jiné osoby, které je navštěvují, se vyznají v různých formách a metodách nedovoleného průniku nepovolených věcí do věznic a snaží se k tomu získat i některé příslušníky nebo zaměstnance. Podceňovat nelze solventnost některých vězňů, jejich příbuzných nebo přátel, zejména z řad kriminality bílých límečků a organizovaného zločinu. Proto skladba vězněných osob je jedním z nejvýznamnějších prediktorů možných koruptivních tlaků. Jak uvádíme výše, je to způsobeno především přílivem poměrně vzdělaných vězňů páchajících kvalifikovanou trestnou činností. Důvod je ale jinde, než bychom se na první pohled domnívali. Tito vězni se, často ale jen na první pohled, nijak neliší od běžné populace. Nedopouštějí se závažných kázeňských přestupků, násilného jednání atd., dodržují vnitřní řád věznic, hygienu atd. Proto u zaměstnanců věznic nevzbuzují obavy dokonce ani spáchané trestné činy nebo např. brutalita jejich provedení. Jsou to především manipulativní schopnosti těchto vězňů, zejména koruptivní tlaky a stěžovatelské kampaně.

⁴ Během výzkumu jsme se setkali s problémem, zda se má příslušník svěřit nadřízeným např. se vztahovými, psychickými nebo finančními problémy. Někteří vyjadřovali obavu z možných negativních dopadů.

Zajímavým zjištěním jsou i nepříjemné pocity příslušníků a zaměstnanců, kteří si postesknou, že si nemohou dovolit nakoupit pro svoji potřebu za tolik peněz, jako mnozí vězni při nákupu ve vězeňské prodejně.

Do budoucna nelze ani vyloučit koruptivní tlaky formou vydírání zaměstnance např. hrozbou či uskutečněním únosu dítěte, manželky či jiným ohrožením rodiny.

I když to většina vězeňského personálu nepřizná, dostává se často do obtížné emoční situace. Na jedné straně je to profesionální a „chápající“ přístup k pachatelům i velmi zavrženíhodných trestných činů, na druhé straně se naopak zaměstnanec setká s vězněm, který se nachází ve složité krizové životní situaci a u zaměstnance nastupují takové emoce, jako je lítost, soucit atd. Práce ve vězení je náročná zejména proto, že hranice mezi profesionalitou a překročením etické normy zaměstnance vězeňské služby je velmi úzká. Tento výsledek je také ovlivněn určitou rezignací mnoha výchovných pracovníků, danou zejména pociťovanou bezmocí i tím, že se vynaložené výchovné úsilí u řady vězňů míjí účinkem. V tomto ohledu nejde ani tak o jejich recidivní chování a návraty do vězení jako jejich selhávání ještě během věznění. Velká část výchovného personálu poměrně těžce snáší apriorní nedůvěru mnoha vězňů i jejich ochotu zaměstnance kdykoliv „podrazit“.

Nemalá zátěž vězeňského personálu vzniká také z důvodů **stigmatizace povolání** příslušníka a zaměstnance vězeňské služby zejména ve sdělovacích prostředcích, často na základě nepodložených a nepotvrzených údajů. Zaměstnanci převážně uvádějí, že pro kriminální pachatele platí presumpce neviny, zatímco u personálu tato zásada není mnohými sdělovacími prostředky vůbec respektována. To se týká i toho, že médiím jsou často poskytnuty (je jedno, zda oficiálně nebo cestou tzv. „úniků“) nepotvrzené, nepodložené a dostatečně neověřené informace na základě pouhých podezření a často i velmi vágních svědectví.

Dalším tématem, které nelze opomíjet, je existence a **riziko možné individuální zátěže z osobního života**. Ta samozřejmě může spočívat v nezdarech v partnerském životě, onemocnění blízkých osob atd. V poslední době se však přidružily i **problémy ekonomické**. Rozpočty zejména mladých rodin s dětmi nebo rodin, jejichž děti studují, jsou i za normálních okolností poměrně napjaté. Plošné a poměrně citelné snížení platů u zaměstnanců VS ČR zapříčinilo mimo jiné i to, že se řada příslušníků/zaměstnanců, zejména těch, kdy oba manželé (živitelé rodiny) pracují u vězeňské služby, dostala na hranici nebo přímo do insolvence nebo exekuce. Tato skutečnost je i jedním z důvodů možného koruptivního tlaku na zaměstnance. I tento aspekt fakultativní zátěže v osobním životě výrazně ovlivňuje vztahy mezi personálem i vztahy mezi vězni a personálem.

Problematika možných koruptivních tlaků ve VS ČR může souviset se stejnými skutečnostmi jako v jiném sektoru, např. pokusy o získání výhod při získání zakázek pro věznici atd. Náš výzkum ukázal, že tyto tlaky existují a respondenti je považovali za velmi závažné. Na druhé straně tyto tlaky směřují převážně k vedoucím pracovníkům věznic, kteří jim samozřejmě dovedou čelit.

Specifikem VS ČR je však tlak ze strany vězňených osob, jejich příbuzných nebo i dalších osob na vězeňský personál s cílem získání neoprávněných výhod pro vězněné osoby, nepovolených věcí (např. drog a mobilních telefonů) atd. Tyto tlaky směřují převážně proti těm, kteří jsou v každodenním přímém kontaktu s vězňenými osobami a ne vždy jsou vybaveni odborně, osobnostně i zkušenostmi tak, aby jim dokázali odolávat tak, jak je tomu u výše zmíněných vedoucích pracovníků.

Problémem, kterému je třeba věnovat stálou pozornost, jsou i některé charakteristiky skladby vězeňského personálu včetně sociální situace příslušníků a zaměstnanců. To se týká i nemalé skupiny velmi mladých příslušníků, často v adolescentním věku nebo těsně za touto věkovou hranicí.

Na VS ČR jako celek i jednotlivé organizační jednotky nebo zaměstnance jsou nikoliv zřídka vyvíjeny i neodborné tlaky (nejčastěji prostřednictvím médií) více podložené emocemi a domněnkami než fakty (viz např. diskuse kolem oprávněnosti osobních prohlídek).

Získaná data jsou také poznamenána tím, že se v nich nutně odráží i celospolečenské hledisko, atmosféra ve společnosti. Ve veřejnosti převládá názor, že zkorumpovanost je celoplošná, zvláště v politice, státní správě, ekonomice i na úrovni obcí a měst. Občané se proto domnívají, že z pozice státních orgánů existuje benevolence ke koruptivnímu chování a to je chápáno jako všude přítomný celospolečenský fenomén. Navíc má naše společnost poměrně široký toleranční limit pro úplatkářství (tzv. „všimné“) jako nižší formě koruptivního chování a k nepotismu.

Vězeňství v tomto směru má mnohá specifika. Tím základním je **velmi nízká míra závažnějších forem korupce**. Málokdy se však stává, že by se vězeň pokusil o koruptivní chování přímo, bez předchozího „ořukávání“ příslušníka nebo zaměstnance. Proto i drobné protislužby vězni, přehlížení nedostatků, překročení pravomoci nebo neplnění povinností jsou vězni ostře sledované a teprve po jejich zvážení a často důkladné přípravě se pokusí i koruptivní nabídku. V určité nevýhodě jsou obvinění, kteří jsou v časovém tlaku, a proto se pokusí příslušníka nebo zaměstnance oslovit přímo. Podobně jednají někteří příbuzní při návštěvách. Ti se často pokouší působit na emotivní složku příslušníka a zaměstnance.

V podstatě existují dva hlavní způsoby, jak koruptivnímu tlaku podlehnout.

a) **příslušník nebo zaměstnanec vězeňské služby je osloven vězněm** (popř. jinou osobou, která má k vězni vztah) a vyhoví jeho požadavku (většinou za protihodnotu, která však nemusí být a většinou také není finančního nebo materiálního rázu). Můžeme říci, že se „nechá chytit“.

nebo

b) **příslušník nebo zaměstnanec vězni službu sám nabídne** (popř. jiné osobě, která má k vězni vztah), pokud vidí, že by z něho mohl mít nějaký profit. Tomu zpravidla předchází, že si vězeň (jiná osoba) příslušníkovi/zaměstnanci na něco postěžuje.

Odsouzení/obvinění vyvíjejí koruptivní tlaky především na ty členy vězeňského personálu, kteří přímo ovlivňují jejich život ve věznici/vazební věznici. Přitom jsou schopni velmi přesně rozlišovat i pravomoci jednotlivých příslušníků a zaměstnanců a tím i oblast, kde jim tito mohou být „prospěšní“.

Riziko závažnosti korupčního chování je **vyšší u obviněných**, protože profit získaný korupcí je u nich vyšší. Riziková jsou zejména ti vězni, kteří disponují finančními prostředky, majetkem nebo vyšším sociálním postavením. Obviněným jde spíše o ovlivnění vyšetřování, až v druhé řadě o úlevy během výkonu vazby. Obvinění musí s koruptivním tlakem spěchat (jít tzv. „natvrdo“, „hop nebo trop“, „zkusit to“), protože nemají čas a tím ani možnost si příslušníka/zaměstnance vytypovávat. Informace o případné možnosti, že by na koruptivní tlak slyšel, mohou ale získat od jiných obviněných.

Korupce bývá dělena podle různých kritérií, forem a typů. V dalším textu se přidržíme těch, které se mohou objevit v rámci působnosti VS ČR. V dané analýze, souhlasně se zadáním práce, se soustředíme na ty příslušníky, zaměstnance a další osoby, kteří jsou v přímém kontaktu s vězněnými osobami nebo k nim mají nějaký vztah. Proto jsme se ve výzkumu a samotné analýze jen velmi okrajově zabývali a odhlížíme od koruptivních tlaků při zadávání zakázek, nákupu zboží a jeho dodávek do věznic atd. Máme za to, že tyto druhy koruptivních tlaků (pokud připustíme jejich existenci) mají kvalitativně odlišný charakter než tlaky ze strany vězněných osob nebo těch, které tyto tlaky vyvíjejí v jejich zájmu a v jejich prospěch.

Osoby, které mohou na příslušníky/zaměstnance vězeňské služby vyvíjet koruptivní tlaky.

Snahy o jednání korupčního charakteru (koruptivní tlaky), včetně koruptivních tlaků zprostředkovaných, se mohou vůči zaměstnancům a příslušníkům VS objevit ze strany:

- vězňů (osob, které jsou omezeny na osobní svobodě z důvodu výkonu vazby, výkonu trestu, výkonu trestního opatření či výkonu zabezpečovací detence)
- příbuzných vězňů (blízkých osob)
- dalších osob, které jsou spjaty různými formami s vězni (přátelé, spolupracovníci apod.)
- obhájců a advokátů
- vlivných osob (politici, vlivní podnikatelé, lobbisté, média, NNO atd.)
- ze strany ostatních osob, které jsou spjaty s trestnou činností vězněných osob (společníci z trestné činnosti, organizovaný zločin apod.)
- lidí mimo VS, kteří s vězni pracují v rámci jejich pracovního zařazení (např. civilní mistři atd.)
- dodavatelských firem, které zajišťují potraviny, služby, opravy atd.

Největší počet koruptivních tlaků směřuje ve vězeních k získání neoprávněných výhod, poskytování nezákonných a nadstandardních služeb, úlev, získání nedovolených předmětů (nejčastěji drog a mobilních telefonů) nebo ovlivnění rozhodování OČTŘ (ve vazbě) nebo soudu (např. ovlivnění hodnocení při žádosti o podmíněné propuštění). V tomto ohledu jsme se většinou setkávali s námitkou, že všechna hodnocení na vězně jsou zpracovávána komisí, aprobována vedoucím oddělení vazby a trestu a podepisovaná ředitelem. Podobně je tomu např. v případě zařazování odsouzeného do práce, na volný pohyb, atd. Tyto komise tvoří v podstatě několikastupňový systém vnitřní kontroly, jakýsi „brzdny mechanismus“ možného zkreslení hodnocení. **My jsme se ve výzkumu i jeho analýze zabývali možnými koruptivními tlaky a nikoliv tím, jak jim je předcházeno,** i když lze předpokládat, že by výsledky naší studie mohly být podrobeny z tohoto pohledu další analýze a mimo jiné posloužit i k větší efektivitě těchto opatření a tím i efektivnější prevenci.

Tento preventivní systém je samozřejmě potřebný a nutno konstatovat, že funkční a úspěšný. Pokud však je prováděn povrchně a šablonovitě může k těmto pokusům i v těchto případech docházet. Sice ojediněle, ale přesto, jsme zaznamenali i tlaky na účelově zpracovaná hodnocení.

Koruptivní tlaky jsou rovněž jedním z nástrojů organizovaného zločinu. V případě, že příslušník nebo zaměstnanec koruptivnímu tlaku nevyhoví, může dojít k jeho dehonestaci, diskreditaci, křivému obviňování a dalším praktikám, často za pomoci (věřme, že neúmyslné) senzacechtivých a nedostatečně informovaných médií.

Identifikovali jsme i zvláštní druh koruptivních tlaků z nejbližšího okolí příslušníka nebo zaměstnance, jehož základem jsou kamarádké, popř. vrstevnické vztahy s vězněm v minulosti (viz dále). Dalším tématem, které jsme identifikovali, jsou některé negativní dopady rozdělení vězeňského personálu na příslušníky a zaměstnance, jinými slovy uniformovanou a neuniformovanou složku.

Toto rozdělení vede v některých případech k vědomé či nevědomé poruchové komunikaci zejména tím, že si tyto skupiny personálu vzájemně nepředávají potřebné informace a žijí v atomizovaných skupinách. I tuto realitu vězni velmi dobře brzy vystihnou. Nutno dodat, že v těchto aspektech hrají velkou úlohu osobnosti řídících pracovníků od úrovně VISS v případě oddělení VaJS, a VO VVaT v případě zaměstnanců a dozorců, včetně vzájemné komunikace vedoucích obou oddělení. Specifickou roli zde samozřejmě má i OPaS.

I když tato problematika není předmětem naší studie nelze odhlédnout od penologické reality, která je založena mimo jiné i na principu institucionalizace, jejíž součástí je i dodržování pravidel života ve věznici. Moc, která je vězeňskému personálu dána nad vězni lze nahlížet ze dvou stran. Lze ji buď uplatňovat systémem negativních sankcí (něco omezit, nedat, vzít) nebo možnostmi, popř. sliby něco naopak dát, poskytnout. Obecně nejde o žádné penitenciární specifikum, touto manipulací (zde bez! pejorativního významu tohoto slova) žije celá společnost, protože patří k běžnému životu – odměna a trest se užívá ve škole, při výchově, v zaměstnání atd.

3. Vymezení pojmů.

Korupce zevnitř a z venku. Týká se všech níže uvedených položek a je jedním ze specifik vězeňského prostředí.

Koruptivní a manipulativní tlaky směřují:

- od vězňů k personálu věznice
- od příbuzných vězňů nebo jiných osob k vězeňskému personálu z vnějšku.

I když obdobné tlaky můžeme nalézt ve všech zařízeních, kde je část osob v péči (závislá na péči) druhých (např. LDN, domovy seniorů, nemocnice atd.), nelze tuto korupci srovnávat, i když její nemorálnost je obdobná. Lidé v těchto zařízeních se často takto domáhají svých práv, protože jinak, např. z důvodů snížené verbální zdatnosti pociťují nejistotu a bezmoc a neumí se jinak prosadit. Nepožadují něco, co je mimo zákon, jak je tomu u vězněných osob.

Vězni mohou samozřejmě také koruptivním chováním sledovat vyšší komfort a výhody, většinou jde však o věci, které jim nenáleží nebo je zvýhodňují vůči druhým. Dokazují si tak, na rozdíl od předchozí skupiny, svoji moc a schopnost manipulovat, nikoliv bezmoc, jak je tomu u seniorů nebo chronicky nemocných. Navíc tlaky na vězeňský personál pocházejí z mnohem širšího spektra společnosti, která se k vězněné kriminální subkultuře staví často velmi ambivalentně – od volání po vězení „o chlebu a vodě“ až po druhý extrém, který vězně považuje za oběti společnosti.

S tímto aspektem je spojen i specifický sociální tlak, který je vytvářen blízkým sociálním okolím na příslušníky nebo zaměstnance vězeňské služby. Jde o výše zmíněný problém založený na kamarádských vztazích příslušníka a vězně z civilního života.⁵ Ten se vyskytuje zejména v malých městech nebo vesnicích, popř. rodina vězně je v dobrém sousedském či společenském styku s rodinou zaměstnance nebo příslušníka. Od těchto lidí je pak vytvářen tlak, aby mu příslušník nebo zaměstnanec něco vyřídil, donesl, zajistil jeho přemístění nebo přestěhování atd. Rovněž dochází k zpochybňování nebo omlouvání viny pachatele, oddělení činu od činitele zvláště v těch případech, kdy zasvěcení lidé mají pro trestný čin jistou dávku pochopení.

⁵ Někteří penologové tyto tlaky nazývají **fenomén dobrého kluka**. Okolí se na uvězněného člověka ne vždy dívá negativně a proto očekává, že mu jeho kamarád (příslušník, zaměstnanec) pomůže a tím potvrdí nebo získá pozitivní odezvu a posílí tak svůj sociální status.

Na druhé straně může být vyvíjen tlak i ze strany primárních i sekundárních obětí, aby se příslušník/zaměstnanec snažil vězení pachateli různým způsobem znepříjemnit (v tomto případě však nejde v pravém smyslu o koruptivní tlak, spíše citové vydírání).

Obě tyto formy mají podobu silného sociálního tlaku, který má na některé členy vězeňského personálu účinek srovnatelný nebo i větší než ostatní formy koruptivních tlaků např. ze strany vězněných osob. Pokud dotyčný nedisponuje patřičnou pravomocí, očekává se, že vyvine kolegiální tlak na někoho, kdo tuto pravomoc má.

Proklamativní korupce – má charakter domluvy „něco za něco“. V podmínkách věznic může mít charakter domluvy mezi příslušníkem a vězněm (např. „veliteli, když nám necháte televizi přes večerku, bude tu klid“). Zaznamenali jsme ale i případy, kdy vězeň takto reaguje na neplnění povinností příslušníka (např. „vím, že jste tady vůbec nebyl, když mi ale vyhovíte...., tak to nikomu neřeknu“ apod.) Závažnější formou proklamativní korupce je pak odměna poskytnutá např. příbuznými venku.

Manipulativní tlaky – nemají charakter klasického koruptivního jednání. Vězni přímo nechtějí, aby jim zaměstnanec/příslušník něco přinášel atd. Spíše jde o to, aby toleroval nebo tzv. „neviděl“. Ovládají je zejména zkušení vězni popř. ti, kteří jsou trestáni za podvody. Skvělými manipulátory jsou rovněž mnozí, kteří trpí poruchami osobnosti, zvláště ti, u kterých není klinický obraz poruchy plně rozvinut (sociálně zdatní psychopati, subkliničtí psychopati). Zjednodušeně lze říci, že příslušník/zaměstnanec dělá to, co vězni chtějí. Ti jej zpravidla „odměňují“ tím, že nedělají problémy popř. za něho vyřizují různé problémy ve vězeňském kolektivu. Proto vězni vyhledávají vhodné situace k „testování“ příslušníků/zaměstnanců, snaží se být s nimi častěji v kontaktu nebo ještě lépe o samotě. Nebezpečí manipulativních tlaků však spočívá v tom, že vězni velmi dobře znají povinnosti jednotlivých příslušníků a zaměstnanců a toto jejich neplnění pak využívají k nátlaku na ně již formou koruptivního tlaku.

Zde je jedno z velkých úskalí výchovné práce s vězni. Schopnost odolávat a nepodléhat této manipulaci zejména u dozorců, vychovatelů, ale i specialistů a preventistů musí být jedním ze základních kritérií úspěšného výkonu jejich práce.

Koruptivní tlaky – jde o soubor volných, emočních a behaviorálních strategií a komunikačních praktik k vytváření podmínek k možnému získání příslušníka/zaměstnance ke korupci. Výraznou roli hraje u některých příslušníků/zaměstnanců emotivita, vyvolávání lítosti atd.

Korupce je zneužití, popř. překročení pravomoci, funkce, společenského postavení nebo pravomocí k osobnímu prospěchu. Vyznačuje se podplácením, úplatky, vydíráním, zastrahováním, privilegií, neoprávněnými příjmy a jejich vyžadováním, udělováním přízně nebo protěžováním, zneužitím vnitřních informací nebo přijetím nepatřičného daru, popř. požitku.

Nevinná (malá) korupce – jsou zpravidla drobné úsluhy, ústupky, dárky nebo výhody a to

v případech, kdy je toto z etických či legislativních důvodů nevhodné nebo zakázané. Typickým příkladem je vztah vězeň vs. příslušník (zejména dozorce). Např. nabídnutí cigarety nebo cukrovinky při nějakém jednání je něco naprosto jiného, než nabídnutí cigarety nebo cukrovinky od odsouzeného nebo obviněného dozorce, zvláště je-li za touto nabídkou nějaký požadavek např. úsluhy (vyřízení vzkazu jinému vězni, získání informace zda někdo jede na eskortu atd.). Nikoliv ojedinele jsme, zejména ve vazbě, zaznamenali žádost vězně směrem k dozorce, aby přenesl např. cigarety kamarádovi vězně na jinou celu, který nemá co kouřit s dodatkem „a vezměte si veliteli taky“.

Nahodilá korupce – je zpravidla jednorázový akt vyhovění přání, např. podlehnutí žádosti rodiny při návštěvě vězně nebo nákupu o možnost předat více věcí nebo i věci nepovolené (tím samozřejmě nemyslíme mobil, drogu nebo nebezpečný či útočný předmět). Příbuzní nebo vězeň to tzv. „zkusí“. Nebezpečí této nahodilé korupce je však v tom, že vězni si tuto informaci mezi sebou sdělí a tlak na dotyčného příslušníka nebo zaměstnance se zvyšuje. Nechce-li vyhovět např. jinému vězni, ten použije právě skutečnost, že ví o tom, jak jinému vyhověl. Schopnost přesvědčivé agravace je poměrně častým rysem osobnosti mnoha vězňů.

Očekávaná korupce – může navazovat na korupci nahodilou nebo může jít o příslušníka/zaměstnance, o kterém vězni vědí, že už účastníkem koruptivního chování je. Její druhou podobou může být očekávání vězňů, které vychází z jejich informací nebo pozorování. Jak je uvedeno dále, soustředí se na méně zkušené příslušníky/zaměstnance, nerozhodné, submisivní a „zkusí“ to. Na druhé straně jsme zaznamenali i postřehy, že vězni se soustřeďují i na příslušníky/zaměstnance, které považují za suverény a kteří dávají okázale najevo, že všechno umí a nemůže se jim nic stát.

Vězni v řadě případů disponují i závažnými informacemi o příslušníkovi/zaměstnanci. Ty nejčastěji pocházejí od těchto příslušníků/zaměstnanců samotných (svěřují se vězni), vyslechnutých hovorů mezi příslušníky/zaměstnanci nebo od příbuzných z venku. Ti např. dohledají na internetu seznam dlužníků, lidí v insolventci, popř. sami (zejména mladí příslušníci/zaměstnanci) o sobě dávají na sociální síti velmi citlivé a intimní informace (fotografie rodiny, obydli atd.). („První, co dělají, když jdou na přerušování trestu je to, že šmejdí po internetu, co by kde zjistili o tom kterém veliteli a pak to tady roznášejí mezi ostatní vězně.“ Vyjádření jednoho z respondentů výzkumu.)⁶

⁶ Tyto informace mohou samozřejmě zjistit i příbuzní vězňů a sdělit při návštěvách. Jak nám uvedlo nezávisle na sobě několik respondentů, tuto službu vězňům poskytují i někteří obhájci a advokáti!

Pohyb „na hraně“. Tento aspekt je velmi obtížné definovat. V prostředí věznic a vazebních věznic se týká zejména příslušníků a zaměstnanců z oddělení výkonu vazby a trestu. Jde o uplatňování různých forem práce nebo rozhodnutí, která mají psychologický, pedagogický, terapeutický, duchovní nebo preventivní potenciál. Základní podmínkou je ale to, že nesmí být překročena pravomoc dotyčného příslušníka nebo zaměstnance. Vyhovění nějakému, často skutečně ne zcela oprávněnému požadavku vězně s vědomím, že je tím předcházeno konfliktu s ním, sebepoškození apod. je citlivou úvahou, jejímž negativem je to, že mnozí vězni pak stupňují nátlak.

Velmi citlivým tématem je i to, když vedoucí pracovník změní původní negativní stanovisko svého podřízeného. V tomto případě musí vedoucí pracovník zvážit především to, aby nepoškodil autoritu svého podřízeného u vězňů. To samozřejmě neplatí v případě, že podřízený pracovník rozhodl nebo postupoval v rozporu s platnými předpisy nebo se dopustil výrazné metodické nebo odborné chyby.

V podstatě se jedná o to, aby příslušník/zaměstnanec, který vězni v něčem vyhoví mu dal jasně najevo, že se tak stalo výjimečně a v zájmu jeho psychické pohody a žádný další krok nepřichází v úvahu a bude odmítnut.⁷ Na tomto místě je nutné připomenout, že svůj podíl na tom má často i vágní legislativa, která operuje se slovy „zpravidla“, „může“, „v odůvodněných případech“ apod. Je nabíledni, že vězeň si tato ustanovení vyloží zásadně ve svůj prospěch.

Stížnosti, zastrašování a výhrůžky

V našem výzkumu jsme rovněž zjistili, že častým (a respondenty velmi zdůrazňovaným) motivem ústupků vězňům je obava z podání stížnosti a následného vyšetřování.

Nátlakové formy na akceptování koruptivního chování příslušníkem/zaměstnancem.

- ✓ zastrašování
- ✓ výhrůžky
- ✓ vydírání

Respondenti převážně uváděli, že nejhůře jsou pocíťovány výhrůžky směrem k jejich rodinám. Jako ohrožující a velmi zátěžové je označilo 84,3% dotázaných. Výhrůžky přímo směrem k příslušníkovi/zaměstnanci typu „venku si vás najdu“ nepovažuje většina personálu za velké riziko. Naopak 79,4% dotázaných uvedli jako velmi zátěžové výhrůžky „budu si stěžovat“, „uvidíte, co z toho bude“ atd.

⁷ Tato úvaha se samozřejmě nevztahuje na skutečnosti, které jsou v rozporu s legislativou.

II. část

1. Výzkum

Ke zmapování a analýze koruptivních tlaků a koruptivního chování ve VS ČR byl GŘ VS ČR zadán úkol⁸ provést výzkum na téma „Sociálně psychologická analýza specifik koruptivního jednání a koruptivních tlaků ve Vězeňské službě ČR“.

Jako řešitel byla určena Akademie Vězeňské služby ČR.

Odbornými řešiteli byli určeni Mgr. Květuše Sluková, Ph.D. a PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Cíle výzkumného projektu

1. Popsat, analyzovat a interpretovat možné koruptivní tlaky na personál věznic.
2. Identifikovat vzdělávací potřeby vězeňského personálu s cílem účinné prevence a získání dovedností personálu koruptivním tlakům čelit.

Účastníci výzkumu

- personál vazebních věznic a věznic (dále je „OJ“) v přímém styku s vězněnými;
- experti (delfská metoda)

Cíl výzkumu

Zjistit a analyzovat subjekty, formy a způsoby koruptivních tlaků na příslušníky a zaměstnance VS ČR s akcentem na personál v přímém styku s vězněnými osobami.

Výzkumné problémy

1. Jaké jednání považuje personál věznic za koruptivní.
2. Které profese ve věznici jsou významně ohroženy korupcí.
3. Kterými subjekty z interního prostředí věznic je vězeňský personál ohrožen koruptivními tlaky.
4. Kterými subjekty z vnějšího prostředí věznic je vězeňský personál ohrožen koruptivními tlaky.
5. Které psychologické osobnostní charakteristiky lze označit za rizikové v tendenci přijmout korupční nabídku.

⁸ Viz úkol 5.5. Vzdělávání vězeňského personálu, podbod 5.5.1. Vzdělávání příslušníků a zaměstnanců VS ČR, který je uveden v dokumentu „Strategie vlády v boji s korupcí na období let 2013 s 2014“. Strategie byla schválena usnesením vlády ze dne 16. ledna 2013 č. 39

6. Které sociální (sociálně psychologické) charakteristiky lze označit za rizikové v tendenci přijmout korupční nabídku.
7. Jaká je motivace příslušníků a zaměstnanců k podlehnutí (realizaci) koruptivního tlaku.

Průběh výzkumu – administrace dat

Po schválení výzkumného projektu generálním ředitelem VS ČR plk. Mgr. Petrem Dohnalem dne 21.3.2013 byly vybrány organizační jednotky, ve kterých bude výzkum probíhat a jejich ředitelé požádáni o určení kontaktní osoby za danou OJ.

Sběr dat probíhal v období květen až srpen 2013.

V tomtéž období probíhala analýza expertního dotazování (delfské metody).

Popis a charakteristika vzorku.

Vybrané organizační jednotky byly voleny podle klíče jehož základem byl počet vězněných osob v jednotlivých typech věznic (A,B,C,D) včetně specifických typů (VV, věznice pro ženy). Byl proveden předvýzkum na základě kterého byla posouzena validita výzkumného nástroje.

V každé navštívené OJ byly provedeny individuální rozhovory vždy s nejméně jedním zástupcem níže uvedeného funkčního zařazení nebo příslušníkem, který vykonává službu na daném stanovišti.

Z pohledu administrátorů byl výzkumný vzorek získán randomizací, protože jednotliví respondenti byli vysíláni pracovníky příslušné OJ podle toho, jak byli přítomni ve věznici atd. Bylo pouze dbáno na to, aby byla dodržena struktura vzorku. Její opodstatnění bylo spatřováno v zadání cílů výzkumu, protože akcent zkoumané tematiky byl položen na příslušníky a zaměstnance, kteří pracují v přímém styku s vězněnými osobami. Všem respondentům byla zaručena anonymita a v rámci etických principů výzkumu byli seznámeni s cíli výzkumu a formou zpracování dat.

Celkem se výzkumu zúčastnilo **223 respondentů** ze 14 OJ VS ČR. Rozhovory a administrace byly prováděny jednotlivě přímo řešiteli výzkumu. Respondenty byli příslušníci a zaměstnanci, kteří korespondovali se zkoumanými pozicemi.

Na tomto místě děkujeme všem ředitelům organizačních jednotek, kontaktním osobám i respondentům za vytvoření podmínek k bezproblémovému průběhu sběru dat.

Kritické zhodnocení a možné limity výzkumu.

Autoři studie jsou si plně vědomi možných rizik a limitů námi zjištěných výsledků.

1. Sociální dezirabilita, kterou jsme se pokusili minimalizovat osobním sběrem a administrací dat metodou polostrukturovaného interview.
2. V průběhu sběru dat došlo k uvalení vazby na několik politiků což lze považovat za neočekávanou intervenující proměnnou, jelikož výrazně stoupl zájem veřejnosti a hlavně hromadných sdělovacích prostředků o problematiku korupce a vězeňství. Díky zvolené metodice sběru dat se domníváme, že vlivem těchto událostí nedošlo k jejich zkreslení.
3. Výsledky výzkumu rozhodně negeneralizujeme, avšak máme za to, že odrážejí strukturu možných manipulativních a koruptivních tlaků ve VS ČR.

TAB č.1 Funkce zkoumané z hlediska možných koruptivních tlaků⁹:

funkce
VO VaJS
OPAS
VO VVaT
VOL - OL
VISS
IDS
Speciální pedagog
Vychovatel
Dozorce VV/VT v ubytovně (u cel)
Dozorce na vnitřní pracovišti odsouzených
Dozorce na vnějším pracovišti odsouzených
Sociální pracovník
Psycholog
Strážný u hlavního vchodu a vjezdu do věznice
Strážný pro doprovod a střežení vozidel
Lékař
Ředitel
Střežení v civilním zdrav. zařízení
Strážný určený k předvádění („předvaděč“)
Kaplan

⁹ Jednotlivé funkce a stanoviště jsou chápána v souladu s NGR 21/2010 a NGR 18/2013

Výzkumný problém:

Zjistit stupeň ohrožení příslušníka/zaměstnance na dané pozici nebo stanovišti koruptivním tlakem.

To v žádném případě neznamena, že tomuto tlaku podlehnou.

Dále jsme zkoumali názory respondentů na **rizikové chování příslušníků a zaměstnanců** s ohledem na možné koruptivní tlaky. Zúčastněných psychologů jsme se rovněž dotazovali na **rizikové vlastnosti osobnosti** příslušníků a zaměstnanců, které by mohly mít vztah k možnému koruptivnímu tlaku.

Na tomto místě upozorňujeme, že jsme mohli jen velmi omezeně a pouze obecně postihnout osobnostní charakteristiky příslušníka/zaměstnance, proto jsme se zabývali stupněm ohrožení pouze z hlediska vykonávané profese.¹⁰

To, že existence koruptivních tlaků ve věznicích není ojedinělým nebo marginálním problémem dokazují odpovědi na otázku, zda byl příslušník/zaměstnanec během svého zaměstnání ve VS požádán o něco, co identifikoval jako možnou snahu o korupci.¹¹

2. Analýza a interpretace zjištěných dat.

TAB č. 2 Oslovení příslušníka/zaměstnance nabídkou, kterou subjektivně vyhodnotil jako koruptivní

Vězněnou osobou	Obhájcem, advokátem	Příbuznými vězně	Vlivnými osobami
78%	18,8%	56,5%	15,2%

To, zda příslušník/zaměstnanec vyhodnotí jednání vězně, resp. dalších osob jako možný koruptivní tlak je důležitou součástí toho, aby byl schopen adekvátně reagovat. Pokud zjištění uvedená v TAB 2. porovnáme s následující TAB č. 3 vidíme, že rozdíly mezi subjektivním pocitem příslušníka/zaměstnance a přímou koruptivní nabídkou nejsou velké. Významnější rozdíl je pouze u obhájců (advokátů). Domníváme se, že tlaky od obhájců jsou aktuální především ve vazbě a to směrem ke strážnému určenému k předvádění, který je přímo požádán, aby si obviněný mohl něco odnést. Proto je tato položka významně vyšší.

¹⁰ „Víte, já už v našem městečku ani nechodím nakupovat do supermarketu. Tam potkám spoustu rodinných příslušníků odsouzených, kteří do věznice chodí na návštěvu a oni mě začnou oslovovat už tam, zda by mu „tohle“ zítra mohli přinést na návštěvu“. (zaměstnanec odd. VVaT)

¹¹ Při koncipování těchto otázek jsme si byli vědomi závažného úskalí, a to různé délky služby/pracovního poměru našich respondentů. Původní znění otázek bylo, zda se to respondentovi stalo v posledním půl roce. V předvýzkumu jsme však zjistili velmi vysokou míru sociální dezirability, proto jsme otázky přeformulovali. Učinili jsme tak i proto, že jsme zjistili, že délka služby nehraje u závažnějších případů korupce významnější roli. Zatímco služebně mladí příslušníci/zaměstnanci se mohou dopustit tohoto jednání z nezkušenosti, u služebně starších jde o pocit, že „to má pod kontrolou“, „nikdo na to nemůže přijít“ atd. Rovněž jsme zaznamenali názor, že je dobrým kamarádem nadřízeného, který by ho „podržel“.

Další otázka směřovala k tomu, zda byla vůči příslušníku/zaměstnanci vyslovena přímá koruptivní nabídka.

TAB č.3 Přímé oslovení příslušníka/zaměstnance zřejmou (vyslovenou) koruptivní nabídkou

Vězněnou osobou	Obhájcem, advokátem	Příbuznými vězně	Vlivnými osobami
72,2%	39%	51,1%	26,5%

Tyto tlaky se samozřejmě liší podle **oblasti zájmu těch, kteří by tento tlak mohli vyvíjet**. Údaje lze chápat jako stupeň (míru) ohrožení dané profese koruptivním tlakem (koruptivní nabídkou).

TAB č. 4 Koruptivní tlak ze strany vězněných osob

Pořadí	profese	% odpovědí dotázaných
1.	Dozorce na vnějších pracovištích	72,2
2.	Vychovatel	69,5
3.	Kaplan	64,1
4.	Lékař	61,4
5.	Dozorce VT/VV v ubytovně (u cel)	57,8
6.	VO VVaT	51,6
7.	Speciální pedagog	50,2
8.	Strážný určený k předvádění (předvaděč)	48
9.	Ředitel	47,5

V této tabulce uvádíme procento dotázaných, kteří označili tuto zkoumanou profesi za významně nebo velmi významně ohroženou koruptivním tlakem. U profesí, které v tabulce nejsou uvedeny předpokládalo koruptivní tlak méně jak 40% dotázaných. Za zmínku ale stojí příslušníci, kteří jsou čas od času veleni ke střežení vězně v civilním zdravotnickém zařízení. U těch jsme zaznamenali údaj 39,9% což značí, že tito lidé jsou vystaveni různým žádostem ze strany vězňů (např. dovolit zatelefonovat) a ti mohou být podporováni i zdravotnickým personálem civilního zdravotnického zařízení.

TAB č. 5 Koruptivní tlak ze strany obhájců/advokátů

Pořadí	profese	% odpovědí dotázaných
1.	Strážný určený k předvádění (předvaděč)	75,8
2.	Ředitel	59,9

Ostatní zkoumané profese byly pod 40% odpovědí.

Pozice strážného určeného k předvádění (dále „předvaděč“), zejména ve vazební věznici, patří k těm, na které jsou vyvíjeny největší koruptivní tlaky ze strany vězňů a obhájců.

Ve většině případů jde o povolení převzetí různých věcí, jako je ovoce, kuřivo, dopisní papíry, čaj, káva atd. Většinou jde o tzv. nevinnou korupci a příslušník z ní obvykle nemá žádný profit. Spíše je využíváno psychického tlaku s poukazem na lidský přístup příslušníka („vždyť se o nic nejedná“, „klidně si to prohlédněte, nic jiného v tom není“ apod.). Dalším velmi častým argumentem ale je, že „ten druhý předvaděč mu to posledně vzal“ a on je tady asi nový a proto neví, jak to chodí. Příslušníci se pak cítí v osidlech, kdy nechce jít proti kolegovi a nebo může být stupňován tlak, např. tím, že mu je nabídnuta krabička cigaret či jiná forma drobného nepeněžního úplatku. Tím, že vyhoví se příslušník rovněž brání tlaku ze strany vězňů, kteří mu pak tzv. nedělají problémy. Znovu je třeba podotknout, že tento tlak se poté může stupňovat.

Jinou kvalitu tlaku mohou obhájci/advokáti vyvíjet na ředitele OJ, kteří však jsou v naprosto jiné pozici a spíše jde o snahu obhájců zajistit přemístění, kladné hodnocení, příznivější podmínky pro výkon vazby nebo trestu apod. Ředitelé jsou však na rozdíl od jiných profesí na tyto situace speciálně připravováni, dokáží je asertivně odmítat. To však nic nemění na značné zátěži, kterou jim tyto tlaky způsobují.

TAB č. 6 Koruptivní tlak ze strany příbuzných a jiných blízkých osob

Pořadí	profese	% odpovědí dotázaných
1.	Ředitel	55,6
2.	Vychovatel/Vrchní dozorce	49,8
3.	Kaplan	43,5

Ostatní zkoumané profese byly pod 40% odpovědí.

Tlaky na ředitele jsou obdobné tomu, jak byly popsány u TAB. č.5. Na rozdíl od předchozí skupiny obhájců se však častěji objevují různé formy vyhrožování stížnostmi na různé instituce a organizace. Přitom tyto výhrůžky mají často silný emotivní náboj, argumentují kohezí rodiny, zdravotním stavem, nedostatkem finančních prostředků atd. Mnoho těchto stěžovatelů je neobyčejně zběhlých ve formulování těchto podání, kdy akcentují jen velmi obtížně exaktně vyvratitelné skutečnosti jako neplnění povinností VS např. ze strany lékaře, předepisování léků, dodržování ZVTOS nebo ZVV, ŘVTOS a ŘVV atd.

Na vychovatele (vrchní dozorce) jsou koruptivní tlaky ze strany příbuzných vyvíjeny převážně při návštěvách, kdy se příbuzní domáhají převzetí různých věcí, povolení většího množství nakoupených věcí nebo dáreků atd. Ataky jsou opět převážně vedeny přes emotivní složku, někdy za pomoci dětí, starých lidí atd. Pokud vychovatel toto striktně odmítá, může se opět stát předmětem různých stížností od vězňů nebo i příbuzných. Velmi často stačí uvést vágní tvrzení o „arogantní“ formě odmítnutí nebo necitlivém přístupu apod.

Vychovatelé jsou vedle dozorců prakticky v každodenním styku s vězni, znají velmi podrobně jejich rodinnou situaci i chování ve VTOS a proto jsou jednou z nejvíce ohrožených skupin. Nutno vzít v úvahu i vysokou psychickou zátěž, která může být způsobena právě tím, že vychovatel musí žádost vězně nebo rodinného příslušníka odmítnout. Značný rozdíl jsme pozorovali i v tlacích na příslušníky a zaměstnance vazebních věznic a věznic. Obvinění, jejichž pobyt je zpravidla kratší a časově omezený postupují v koruptivních tlacích razantněji, zatímco co odsouzení je rozkládají do delšího časového období a mezi vězni a zaměstnanci se vytvoří určitý vztah a mohou tak ztratit i potřebnou opatrnost. Rotace, která je z důvodů prevence tohoto rizika v mnoha věznicích aplikována má však značná pedagogická a psychologická rizika a v některých ohledech i negativa.

Kaplaní mají v rámci VS ČR specifické postavení a mnozí vězni jsou si toho vědomi. Příbuzní se pak pokoušejí kaplany kontaktovat převážně mimo prostředí věznice a apelovat na jejich povinnosti duchovních. Problematikou kaplanů se velmi podrobně zabýváme v dalším textu.

TAB č. 7 Koruptivní tlak ze strany vlivných osob

Pořadí	profese	% odpovědí dotázaných
1.	Ředitel	59,2

Ostatní zkoumané profese byly pod jednou třetinou odpovědí.

Vlivné osoby jsme pro naše potřeby definovali jako lidi s politickým, ekonomickým nebo jiným charakterem vlivu na místní až celostátní úrovni. Do této skupiny jsme zahrnuli i vlivná média, známé osobnosti a zástupce různých nevládních organizací.

Charakter tlaků je nepřímý nebo zprostředkovaný. Jde většinou o nezávazný dotaz na některého vězně, naznačení zájmu atd. Ze strany některých novinářů nebo zástupců nevládních organizací i o naznačení nepříznivých referencí do veřejnosti atd. Podobně jako v předchozích případech jsou ředitelé na tyto situace připravováni a jsou schopni jim adekvátně čelit. Některé tlaky však odvádějí vedoucí pracovníky věznic od práce nebo kontrolní činnosti. Jedná se zejména o permanentní stěžovatele, kteří atakují různé státní orgány, nevládní organizace nebo orgány EU. To pak někdy vede k tomu, že je vězni raději vyhověno, aby se tak příval stížností zastavil. Že jde o velmi neblahou praxi, která ve svém důsledku stupňuje různé manipulativní a koruptivní tlaky je zřejmé. Tyto formy jdou tak daleko, že někteří zaměstnanci hovoří až o šikaně ze strany vězňů.

V roce 2006, kdy jsme na toto téma prováděli výzkum se této skutečnosti obávali a hodnotili jako významný zdroj psychické zátěže 55% dotázaných zaměstnanců. Nyní se nám toto číslo ukázalo přibližně 80%. Tyto stížnosti jsou nejen orgány VS, ale i státního zastupitelství, úřadem ombudsmana a dalšími důsledně prošetřovány a řada zaměstnanců

tímto výrazně neurotizována. Rovněž sekundární viktimizace těchto pracovníků bývá velmi častá a je způsobena apriorním předpokladem, že vězeň má pravdu. Obavy ze stěžovatelských kampaní vězňů vůči zaměstnancům jsou mezi personálem poměrně vysoké. Toho, že každý takovýto podnět se důsledně prošetřuje jsou si vědomi i vězni a tím vystavují dotyčného příslušníka nebo zaměstnance velmi nepříjemným psychickým tlakům. ***Na tomto místě velmi důrazně upozorňujeme na to, že výše uvedená slova neznamenaají, že by si vězni neměli právo podávat stížnosti nebo se dovolávat svých práv.*** Většinou jde však o dezinterpretace, agravaci nebo dokonce přímo vymyšlení celého incidentu.

TAB č. 8 Koruptivní tlak ze strany pracovníků firem, které zaměstnávají vězně

Pořadí	profese	% odpovědí dotázaných
1.	Dozorci VT na vnějším pracovišti	57
2.	Ředitel	54,2
3.	Vedoucí oddělení logistiky	48,4
4.	Dozorci VT na vnitřním pracovišti	43,5

Ostatní zkoumané profese byly pod jednou třetinou odpovědí.

U dozorců na vnějších pracovištích jsme jako převažující identifikovali opět tzv. nevinné formy korupce. Většinou šlo o toleranci v přístupu k vězňům – možnost nechat je zavolat, napít se piva, povolit návštěvu příbuzného na pracovišti atd. Požadováno je jediné, aby příslušník tzv. „neviděl“. Tyto tlaky vyvíjejí velmi často civilní zaměstnanci, kteří s vězni pracují a nechají se velmi snadno přesvědčit o jejich nevině nebo přehnaně přísném posouzení jejich deliktu soudem či „jednorázovém uklouznutí“ nebo vině „někoho jiného“. Motivací příslušníka je v těchto případech převážně „mít klid“, aby si vězni splnili své pracovní povinnosti. Je zřejmé, že tyto tlaky jsou podstatně vyšší u odsouzených pracujících vně věznic.

Jiný charakter tlaků je vyvíjen na ředitele a vedoucí oddělení logistiky. Ti jsou pod tlakem požadavků na co nejvyšší zaměstnanost vězněných. Převážně směřují k tomu, aby byli na pracoviště dávání pracovní schopní a perspektivní vězni. I v těchto případech jsou vznášeny tyto požadavky v rámci pravomoci daných funkcionářů, avšak v některých případech mohou přerůst do oblasti nabídek různých zvýhodnění a protislužeb. V ojedinělých případech však může toto vést až k nepříjemnému tlaku ze strany firmy a to zrušení smlouvy o zaměstnávání vězněných. Podobně jako v předchozích případech se předpokládá schopnost ředitele těmto tlakům adekvátně a takticky čelit.

Obdobně je tomu i u dodavatelů zboží a služeb do věznice. Tlaky jsou vedeny na ředitele (56,1%) a vedoucího oddělení logistiky (55,2%).

Jako vedlejší výstup se nám objevily tlaky na personalisty v případech uchazečů o práci ve VS. Tyto tlaky pociťovalo jako silné nebo velmi silné 54,3% respondentů, a to napříč všemi zkoumanými skupinami (samozřejmě s výjimkou vězněných osob).

Koruptivní tlaky na příslušníky a zaměstnance nejsou samoučelné. Jako správný se ukázal náš předpoklad, že většina těchto tlaků bude směřovat do oblastí „nevinné“ a nepeněžní korupce. Nebezpečí těchto jevů však spočívá ve stupňování požadavků na již

vytypované příslušníky nebo zaměstnance. Ti mohou v některých případech patřit paradoxně mezi dobře hodnocené. Vězni si na ně nestěžují, mají minimum konfliktů s vězni, za jejich služby nebo v jejich výchovných kolektivech bývá klid a jen sporadicky se objeví nějaké problémy. V případech, že se vedoucí pracovníci nechají tímto stavem zmást, oslabí kontrolní činnost nebo ji neprovádějí důsledně, je to živná půda pro možné stupňování koruptivních tlaků.

Následující tabulka ukazuje, do jakých oblastí koruptivní tlaky vězňů směřují:

TAB č. 9 Stratifikace oblastí koruptivních tlaků

POLOŽKA	%
Přehlížení nebo tolerance k přestupkům a nedovolené činnosti	74,9
Umožnění navázání nedovolených kontaktů mezi obviněnými	65,5
Umožnění navázání nedovolených kontaktů mezi odsouzenými	63,7
Tolerování přestupků a jiných nedostatků (např. ústrojová nekázeň apod.)	61,9
Poskytování neoprávněných výhod vězněným (sestěhování dle jejich přání, ubytování, balíčky, nákupy, volnočasové aktivity)	60,5
Poskytování výhod při vyřizování žádostí vězně	60,5
Vnášení nebo vynášení vzkazů, dopisů	56,5
Vnášení mobilních telefonů a jiných záznamových zařízení	56,5
Uplatňování osobních vazeb a sympatií k vězni	55,2
Vnášení drog (pozn. – tato položka nesleduje alkohol)	55,2
Zvýhodňování odsouzených v rámci jejich pracovního zařazení	54,3
Poskytování neoprávněných výhod vězni na základě příbuzenského poměru, známosti z civilního života atd.	50,2
Neoprávněné přiznávání úlev	50,2
Zpracování neoprávněně pozitivního hodnocení (PP, volný pohyb atd.)	48,4
Nadstandardní realizace práv – koupání, stravování, výměna prádla, nákupy, vycházky	46,2
Neoprávněné (nedůvodné) zvýhodnění přeřazením ods. do lepší diferenciační skupiny nebo na lepší ubytovnu	45,3

Tabulka ukazuje procento respondentů, kteří danou položku označili za závažnou až velmi závažnou. Významně převažují tlaky na porušování povinností zejména ze strany dozorců. Jde především o možnosti skryté nedovolené činnosti vězněných, kterou obvykle označujeme jako „druhý život“. Vězni se rovněž od dozorců (méně často od vychovatelů nebo specialistů) snaží získat informace nejen o sobě, ale i o druhých vězních – např. zda jsou zařazeni do seznamu k projednání PP, na eskortu atd. Pokud se tyto skutečnosti týkají jich samých nemusí se zpravidla nikoho dotazovat, protože tyto skutečnosti jsou jim sděleny oficiální cestou. Jiné je to u jiných obviněných/odsouzených. Informaci o tom, zda jede někdo na eskortu může vězeň zneužít k tomu, aby po tomto vězni poslal nějaký vzkaz, většinou však mají vězni mezi sebou dluhy a dotýčný se obává, že mu dlužník odjede a dluhy mu nesplatí.

Koruptivní tlaky mají až na výjimky dlouhodobý charakter. Získání příslušníka/zaměstnance ke koruptivnímu jednání (podlehnutí koruptivnímu tlaku) předchází zpravidla dlouhodobá příprava na straně vězněných nebo jiných osob, které v jejich zájmu jednají. Je to sledování příslušníka/zaměstnance – např. jeho rodinné záležitosti, koníčky a zájmy apod. V případech zejména solventních vězňů nebo vězňů z prostředí organizovaného zločinu není výjimkou i získávání informací navazováním hovorů na osobní témata z rodinného a osobního života příslušníka/zaměstnance. Často ale k této situaci dochází i neopatrností příslušníků – hovory o osobních věcech před vězni nebo tak, že je vězni mohou slyšet, osobní vzkazy na sociálních sítích atd.

Případy, kdy příslušník/zaměstnanec sám oslovuje vězně koruptivní nabídkou považujeme za naprosto ojedinělé a výjimečné a tak se i manifestovaly v našem výzkumu.

Dále vězni sledují a pokoušejí se odhadnout vlastnosti příslušníka/zaměstnance, jeho případná slabá místa včetně jeho ovlivnitelnosti. Pozornost věnují i důslednosti příslušníka/zaměstnance při plnění služebních/pracovních povinností. Velmi citlivě též posuzují rozdílné, byť oprávněné, přístupy personálu k jednotlivým vězňům. Často z těchto skutečností podezíravě a většinou neoprávněně vyvozují právě koruptivní pozadí (tzv. „zaháčkování“) jednání personálu, což pak bývá předmětem obviňování nebo stížností. Významným fenoménem je též ztráta opatrnosti na straně příslušníka/zaměstnance v přístupu k vězňům, zejména manipulativním tendencím řady z nich.

Specifický tlak může vzniknout i na základě vztahu osob opačného pohlaví (muž v ženské věznici a naopak). U žen (příslušnic/zaměstnankyň) hraje roli přitažlivost muže/vězně a jeho galantní chování (které např. v osobním životě žena postrádá) nebo, pokud je vězeň schopným manipulátorem, i emotivita a lítost nad jeho osudem a přesvědčení, že ho „spasí“. U mužů hraje vedle přitažlivosti odsouzené ženy roli ještě její zájem např. o jeho koníčky atd. spojený s obdivem k jeho schopnostem a dovednostem.¹² Většinou jde o dlouhodobější záležitost a k tomu se většinou ještě musí přidat jako precipitor situační komponenta v osobním životě příslušníka/zaměstnance.

Podobně je tomu v případě, že příslušník/zaměstnanec pomáhá vězni v nouzi a složité životní situaci – hrozí zejména u psychologů, pedagogů, vychovatelů, sociálních pracovníků a zvláště kaplanů (duchovních). Tito lidé jsou však díky své odbornosti v naprosté většině vybaveni dostatečnými autoregulačními mechanismy. Přesto i u těchto profesí jsme selhání konstatovali u obou pohlaví.

Obecně lze konstatovat, že jde zejména o styk s vězni, kteří jsou inteligentní, sociálně zdatní, mají schopnosti manipulovat. Jejich vystupování je slušné, podřídivé, plní si své povinnosti. Jsou plně adaptováni na podmínky výkonu trestu. V případě krátkodobých trestů k této formě institucionalizace dochází jen omezeně. U delších trestů však chápeme tuto formu adaptace (prizonizaci) jako přijetí subkulturních norem a pravidel, značně, avšak skrytě odlišných od obecně platných ve společnosti, dále osvojení si nových, z hlediska „přežití“ výhodnějších vzorců chování.¹³ Typická pro tyto vězně je povrchní, **předstíraná** poslušnost a slušnost. Vytváří se u nich syndrom tzv. „**dobrého** (bezproblémového) **vězně**“, který se

¹² Vyjádření jedné z respondentek výzkumu: „Na mě jako na ženu neplatí výstřih nebo když „dělá oči“. Jakmile ale projeví odsouzená zájem o koníčky nebo dovednosti chlapa, je její“.

¹³ To však může vést k postupnému vyhasínání adaptivního chování potřebného k životu mimo vězení.

vyznačuje chováním se podle požadavků a očekávání vězeňského personálu a zejména ovládáním všech legálních i nelegálních technik života ve věznici.

Platí, že v tomto směru jsou zvláště riziková vězni, kteří mají plošné kontakty jak na straně zaměstnanců, tak vězňů (kuchaři, vězni-údržbáři atd.) V našem výzkumu jsme zjistili, že zejména někteří zaměstnanci oddělení logistiky, kteří tyto vězně řídí, někteří zaměstnanci firem, kteří s nimi přicházejí do denního styku na pracovišti a někteří dozorcí, kteří s vězni vyjíždějí zvláště na pracoviště mimo věznice je postupně začínají spíše považovat za spolupracovníky než za odsouzené, a proto může stoupat i toleranční limit vůči jednání, kterého by se ve styku s jinými vězni nedopustili.¹⁴

Identifikovali jsme tyto hlavní příčiny možného podlehnutí koruptivnímu tlaku:

- osobní zisk a finanční profit (tím pádem i společenský zisk)
- finanční problémy
- nahrazování vlastní moci a důležitosti, které v občanském životě příslušník / zaměstnanec postrádá, ale vězeňský systém mu tyto „pravomoci“ může substituovat
- fenomén účelově zaměřené pomoci – když vězni nyní pomohu, budu z toho mít hmatatelný zisk (finanční, sociální, psychologický apod.)
- zastrasování a výhrůžky co nastane, pokud vězni nepomohu (zde fungují např. obavy ze stížnosti vězně atd.)
- disponování citlivými informacemi jako nástrojů pro nátlak. Jako zvláště nebezpečné se jeví to, když vězni vědí o pochybení či neplnění povinností příslušníka/zaměstnance, nehlášeném použití donucovacích prostředků, znevažování důstojnosti vězně, pomlouvání příslušníků/zaměstnanců mezi sebou apod.
- svěřování se s osobními problémy finančního nebo i intimního charakteru
- chlubení se atraktivními, ale drahými koníčky a zájmy
- vězni si sdělují dřívější i náhodnou a drobnou korupci příslušníka – předávají si ho
- tlak na příslušníka/zaměstnance je vyvíjen i z vnějšího prostředí (příbuzní, advokáti, vlivné osoby), sporadicky i ze strany nadřízených (kteří mohou být rovněž pod vnějším tlakem)
- vězni vypozerovaná nebo vězňům sdělená zvýšená emoční zranitelnost při vztahových problémech nebo konfliktech, např. rozpadu rodiny („veliteli, co s vámi je?...“).
- absence hlouběji zakořeněných profesních, etických a morálních zásad, snížený pocit ohrožení, („vím, co si mohu dovolit“, „mám nadstandardní osobní vztahy („kamarádíčkování“) s nadřízenými v negativním smyslu – závazky ze strany nadřízeného vůči podřízenému (něco na mě ví, jsem mu zavázán) Ze strany podřízeného proto názor, „on mě přikryje“. Platí zejména u zkušených, déle sloužících příslušníků a zaměstnanců
- věnuje se ve volném čase aktivitám, které ho nevyhnutelně a pravidelně dostávají do kontaktu s kriminální subkulturou a členy podsvětí.
- selhání po dlouhodobém nátlaku, někdy i v důsledku burn out sy.
- nedostatečné zkušenosti (naivita) v práci s obviněnými a odsouzenými

¹⁴ „Někteří příslušníci i zaměstnanci jsou naivní a podceňují řadu věcí. Dokud nesedí na OPASu, tak tomu nevěří“. Respondent, vychovatel.

- nízká nebo žádná identifikace dotyčného s cíli a programem vězeňství
- nízká úroveň nebo dokonce absence právního vědomí
- laxní, neodpovědné nebo nezákonné praktiky příslušníka/zaměstnance, o kterých vědí vězni
- špatné vztahy a klima na pracovišti
- nepřiměřený tlak ze strany nadřízených
- neosobní a demotivující přístup ze strany nadřízených, který může u vězeňského personálu vést k rezignaci a ztrátě loajality
- představa, že pomáhá člověku v nouzi a složité životní situaci – hrozí zejména u psychologů, pedagogů, vychovatelů, sociálních pracovníků a zvláště kaplanů (duchovních).
- celospolečenská atmosféra („všichni berou“)
- získání citlivých informací (např. finanční problémy) na sociální síti (podrobněji na jiném místě)

Zjistili jsme tuto posloupnost dynamiky a závažnosti (stupňování) koruptivních tlaků:

- nevinná korupce
- proklamativní korupce
- úplatky (přímé i nepřímé)
- zastrasování
- výhrůžky
- vydírání

Dále jsme v kvalitativní části výzkumu identifikovali tyto formy koruptivních tlaků/koruptivního chování.

- ✓ nepřímé požadavky různých úsluh – vyřízení pozdravu jinému obviněnému nebo odsouzenému
- ✓ přenesení a předání cigaret nebo jídla, snubního prstenu, oděvní součástky atd. vězni do jiné cely (ubytovny)
- ✓ získání výhody při výkonu služby. Vězni začínají drobnými narážkami, upozorňují na nějaký problém. („veliteli, bude tu klid, když.....“)
- ✓ požadavky nebo manipulace k vědomému nebo nevědomému přehlížení nebo umožnění nedovoleného kontaktu mezi vězni (zejména obviněnými),
- ✓ prosby, apel na soucit až citové vydírání
- ✓ zavádění rozhovorů na koníčky příslušníka/zaměstnance (často neopatrně sdělené vězni, vyslechnuté hovory vězni, zájmový časopis na stole atd.)
- ✓ zavádění rozhovorů na osobní nebo rodinné problémy příslušníka (často neopatrně sdělené vězni přímo příslušníkem/zaměstnancem nebo vyslechnuté hovory vězni),
- ✓ odvolávání se na známost s příslušníkem/zaměstnancem z civilního života včetně známosti s příbuznými příslušníka/zaměstnance
- ✓ odvolávání se na známost s vlivnými osobami
- ✓ výhrůžky skandalizací ve sdělovacích prostředích

- ✓ výhružky stížnostmi, křivými obviněními, přímé výhružky směřované osobně (pouze) vůči příslušníkovi, zaměstnanci (najdu si vás venku)
- ✓ přímé výhružky rodinám příslušníka/zaměstnance
- ✓ v případě vyhovění formou „drobných, nevinných“ protislužeb postupné zvyšování tlaku a stupňování požadavků
- ✓ nátlak na zaměstnance s kázeňskou pravomocí (např. výmaz trestu před žádostí o PP apod.)

Z uvedeného výčtu jsou patrné stupňující se formy nátlaku na příslušníka/zaměstnance. Jak uvádíme výše, koruptivní tlak odsouzených také bývá spíše pozvolný a je rozložen do delšího časového období. Většinou jde o dlouhodobý proces, kdy si vězni „sbírají“ poznatky a argumenty, kterými pak vyhrožují. Příslušník/zaměstnanec si je přitom vědom toho, že se již dostal do oblasti služebního, pracovního nebo i trestně právního postihu. Navíc vězni se umí velmi dobře domluvit a rozkrýt jejich často velmi dobře připravené a sladěné výpovědi je velký problém. V případě podlehnutí dostane příslušník/zaměstnanec poprvé „královsky“ zapláceno, podruhé je to již méně (polovina původní částky) a potřetí nic, s tím, že mu vězni řeknou, že pokud nebude pokračovat, tak to „prásknou“.

TAB č.10 Druhy nabízeného profitu

Zajištění „klidné služby“ nebo „klidu na ubytovně“	59,2%
Nepřímý úplatek formou protislužby jako např. nabídka zprostředkování výhod nebo služeb v občanském životě příslušníka/zaměstnance	50,7%
Nepřímý úplatek (např. zájezd, věcný dar atd.)	44,4%
Nabídka nepovolené činnosti ve prospěch zaměstnanců/příslušníků (např. výroba upomínkových předmětů)	44,4%
Úplatek (ve formě peněz)	43,9%

Tabulka ukazuje četnost výskytu typů koruptivních nabídek a získaného profitu. Z údajů je vidět, že jako nejčastější je nabídka klidného průběhu služby. Ta se nejvíce týká dozorců, v menší míře vychovatelů. Na jiném místě upozorňujeme, že tato jen velmi obtížně postižitelná forma koruptivního tlaku vede v konečném důsledku k oslabení korektivního působení personálu na vězně. Rovněž příslušníci/zaměstnanci, kteří dbají předpisů a vykonávají práci v souladu s nimi jsou pak cílem stížností vězňů. Pokud není tento jev kompetentními místy správně vyhodnocen, mohou tak vězni dosáhnout svého, např. přeřazení důsledného dozorce jinam.

Dále jsme se zabývali identifikací vlastností osobnosti a sociálním profilem vězňů, od kterých je zvýšené riziko koruptivních tlaků na vězeňský personál.

Byly identifikovány tyto faktory:

- ✓ „movití“ (solventní) vězni, „mocní“ s „dlouhými prsty“¹⁵
- ✓ stálí stěžovatelé, pisatelé kvalifikovaných stížností
- ✓ vězni se stálým příjmem – příjemci důchodů
- ✓ sadističtí „psychopati“, kteří jsou dost vytrvalí, koncentrovaní, zaujatí a odhodlaní naplnit své výhrůžky, aby si udrželi „charakter“ a „šarm“
- ✓ cílevědomí a vytrvalí vězni, kteří vyvíjejí soustavný tlak
- ✓ vězni s poruchami chování v oblasti vztahů a emocí
- ✓ vězni s vyšším IQ, vyšším vzděláním a vyšším sociálním postavením
- ✓ vězni s disociální poruchou osobnosti, zvláště pokud není její klinický obraz plně rozvinut
- ✓ subkliničtí (sociálně zdatní) psychopati
- ✓ členové organizovaného zločinu
- ✓ vězni, kterým hrozí nebo kteří již vykonávají dlouhodobé tresty
- ✓ zkušení a protřelí recidivisté, tzv. „dobří vězni“
- ✓ podvodníci a pachatelé sofistikované majetkové, hospodářské nebo počítačové kriminality
- ✓ vězni s manipulativními schopnostmi
- ✓ vězni, kteří mají plošné kontakty jak na odsouzené, tak zaměstnance/příslušníky (např. vězni-kuchaři, vězni-údržbáři, vězni-uklizeči atd.)
- ✓ vztahy (znalost) příslušníka/zaměstnance s vězněm z civilního života.

Riziko se zvyšuje, pokud se s těmito typy vězňů setká příslušník nebo zaměstnanec, jehož osobnost je charakterizována submisivitou, nerozhodností, s problémy v komunikaci, který není schopen se jasně vymezit a má problémy i s asertivitou. K tomu se může přidružit i menší životní zkušenost a tápání v profesi. V zásadě se však jedná o psychologicky velmi obtížně uchopitelné charakteristiky, což je základním problémem, který limituje zobecnění těchto rizikových faktorů.

¹⁵ **Obvinění** bohatí vězni a vězni z prostředí organizovaného zločinu se soustředí spíše na korupci OČTŘ, soudců, soudních znalců, státních zástupců popř. osob, které mají na tyto lidi nějaký vliv, včetně „koupení“ účelové reportáže nebo informování veřejnosti sdělovacími prostředky. Odsouzení z téhož prostředí se vedle výše uvedeného snaží i o zmírnění trestu, např. formou PP.

3. Analýza koruptivních tlaků na vybrané profese ve VS podle zkoumaných profesí nebo služebních zařazení.¹⁶

V předchozím textu jsme se z různých pohledů zabývali možnými koruptivními tlaky. Pokusili jsme se o zobecnění některých aspektů těchto tlaků včetně identifikace největších rizik. Tato rizika reálně existují, avšak nelze říci, jak často a v jak závažné podobě jsou akceptována. Pokud bychom chtěli alespoň částečně analyzovat tuto část problematiky, bylo by nutné provést dlouhodobou analýzu šetřených případů včetně těch, které nebyly z různých důvodů prokázány do té míry, aby mohlo proti pachatelům být vedeno trestní stíhání. Jistý problém představuje i určení míry latentního koruptivního chování. Máme za to, že naše zjištění poskytují o tomto jevu údaje, ze kterých lze tuto míru bez rizika většího omylu poměrně dobře odhadnout.

Významnou roli hrají též, jak už jsme uvedli výše, osobnost příslušníka/zaměstnance, odolnost vůči zátěži, etický a morální aspekt osobnosti, sociální situace atd.

Jako obecná příčina se jeví neustálý tlak a permanentní stres, způsobený zvyšujícími se nároky na výkon služby, ve kterém příslušníci a zaměstnanci, kteří jsou v přímém styku s vězňami, pracují. Vývojové změny ve společnosti se odrážejí jak v osobnostech zejména mladších příslušníků a zaměstnanců, tak i vězňů. Jsou to zejména problémy ekonomické, ale i nejistota v sociální oblasti. Rozdíly proto nejsou ani tak ve způsobech korupčních tlaků jako v jejich důvodech. Výše jsme pojednali o dovednosti odsouzených rizikový faktor u příslušníka/zaměstnance vyzorovat nebo je vězňům poskytnut samotným vězeňským personálem. Dlouhodobý kontakt a působení kriminální subkultury, jejíž sociální normy a morálka jsou posunuté, působí na psychiku vězeňského personálu. S odstupem času se „obrousí“ hrany, člověk otupí a věci, které považoval za nepřijatelné se mu začnou jevit jako normální. Motivací příslušníka/zaměstnance není něco korumpujícímu vězni nebo jiné osobě něco splnit, ale primární je pocit důležitosti, moci, významu zastávané pozice a osobnosti na straně korumpovaného, který si tím, že je důležitý a potřebný zvyšuje sebepojetí i osobnostní status. Že má někdo dispozice k tomu, aby se nechal zkorumpovat se prakticky většinou pozná teprve tehdy, až se do té situace dostane. Ukazuje se také, že stupeň vzdělání příslušníka nebo zaměstnance není tak významnou proměnnou, jak by se na první pohled mohlo nezasvěcenému pozorovateli zdát, i když se předpokládá, že managementy, specialisté, příslušníci OPAS apod. budou lépe vybaveni díky své odbornosti i obranou proti psychické manipulaci. Nelze opomenout ani to, že důležitou roli v těchto případech podlehnutí může též sehrát situační (krátkodobá i dlouhodobější) komponenta.

¹⁶ Viz NGR 21/2010 a NGR 18/2013

Na straně vězeňského personálu byly z psychologického hlediska identifikovány tyto hlavní aspekty a příčiny:

- ✓ snadná ovlivnitelnost, senzibilita, submisivita příslušníka (hrozbou se stává zejména v případě kombinace vyššího intelektu a manipulativních schopností vězně)
- ✓ charakterové vady na straně příslušníka/zaměstnance,
- ✓ osobní problémy příslušníka/zaměstnance,
- ✓ nízká míra sociální odpovědnosti,
- ✓ nízké morální a mravní zábrany, rozvolněná morálka, nízké pohnutky
- ✓ částečně vědomá, částečně nevědomá afinita ke kriminálním subkulturám,
- ✓ naivita a lehkovážnost,
- ✓ špatné rodinné zázemí, problémy v rodině,
- ✓ zaměření více na „mít“ než „být“ – okázalost, marnivost, povrchnost „narcismus“,
- ✓ egocentrismus,
- ✓ opojení „mocí“, kariérismus,
- ✓ nedobudované autoregulační mechanismy, slabá psychická odolnost, nízká frustrační tolerance,
- ✓ falešný pocit altruizmu jako racionalizace koruptivního chování,
- ✓ lhostejný až nenávistný vztah k práci chápaný výhradně jako zdroj jistého příjmu,
- ✓ podceňování rizika, které koruptivním chováním podstupuje (včetně hrozby do budoucna),
- ✓ psychické změny způsobené vnějšími vlivy (např. zhoršená situace v rodině, rozvod, problémy s dětmi, nemoc, podlehnutí návykovému /závislému/ chování apod.),
- ✓ zvýšeně empatictí a zvýšeně prožívající, lítostiví příslušníci/zaměstnanci,
- ✓ nedostatečná schopnost odhalit perfidní nebo manipulativní jednání vězně,
- ✓ zvnitřněná potřeba pomáhat „slabším“, převažuje emotivní složka nad rozumovou a volní,
- ✓ pocit, že u vězněného došlo k justičnímu omylu, „pochopení“ pro jeho čin atd.
- ✓ nezodpovědnost (obecně i s ohledem na požadavky výkonu dané funkce)
- ✓ nedostačivost hodnotového systému (preferencí financí a materiálních hodnot)
- ✓ narušené nebo nerozvinuté volní vlastnosti, nerozhodnost

Tyto vlastnosti osobnosti, popř. další popsání příčiny psychologického, sociálně psychologického nebo sociálního charakteru se mohou projevit v podstatě u každého.

Respondentů jsme se dotázali, zda souhlasí s tvrzením, že koruptivními tlaky jsou ohroženi zvláště ti příslušníci/zaměstnanci, kteří mohou vězni poskytnout nějaké výhody. Získali jsme tyto odpovědi:

TAB č. 11 Závislost koruptivního tlaku na pravomoci příslušníka/zaměstnance

Původce/iniciátor koruptivního tlaku	% respondentů, kteří s tvrzením souhlasili
Koruptivní tlak ze strany vězněných osob	77
Koruptivní tlak ze strany obhájců/advokátů	64,6
Koruptivní tlak ze strany příbuzných a dalších blízkých osob	66,4
Koruptivní tlak ze strany vlivných osob	58,3

Tabulka ukazuje, že možnost ovlivnit život vězně, poskytnout mu dílčí výhody (ty nemusí nutně být mimo normativní rámec) atd. je základním atributem při volbě objektu koruptivního tlaku. Předpokládat lze v mnohých případech i synergii tlaků.

Výběr zkoumaných profesí byl proveden podle možnosti přímého styku s vězněm, popř. podle pravomocí, které daný příslušník/zaměstnanec vůči vězněným osobám má. Jejich struktura byla ověřována předvýzkumem. Vyšli jsme i ze skutečnosti, že vězni (ale i další námi zkoumané skupiny) hledají vždy možnosti a kompetence příslušníka/zaměstnance k zprostředkování cesty k požadovaným výhodám pro vězně.

Výše jsme již diskutovali míru ohrožení koruptivními tlaky u těch profesí, kde údaje přesáhly 40%, tedy více než 40% našich respondentů uvedli, že je velmi pravděpodobné, že na tyto příslušníky/zaměstnance může být vyvinut koruptivní tlak. V dalším textu proto analyzujeme nejen tyto odpovědi, ale i širší rámec rizika spojený se zkoumanou funkcí.

V odpovědích respondentů se nám objevovaly jak kvalifikované úvahy, tak i osobní zkušenosti přímo ze zastávané funkce nebo s lidmi, kteří ji zastávali či zastávají. Domníváme se proto, že rozptylem zvolených respondentů (jejich služebního a pracovního zařazení) jsme získali relativně plastický obraz aktuálního stavu možných koruptivních tlaků. Jsme si samozřejmě plně vědomi omezení našich zjištění zejména počtem respondentů i tím, že jsme mohli odpovědi jen částečně analyzovat. Zejména jsme museli odhlednout od vlastností osobnosti i sociálně psychologické charakteristiky jedince. Obecné faktory, zvyšující riziko koruptivních tlaků, diskutujeme na jiném místě. Přesto se domníváme, že se tyto proměnné do našich výsledků promítly.

Naše výsledky nemohly samozřejmě podchytit situace, kdy koruptivní nabídka přijde od samotného zaměstnance/příslušníka s cílem finančního zisku. Tuto formu však považujeme za velmi sporadickou a během našeho výzkumu jsme ji jako takovou zaznamenali (spíše však z vyprávění respondentů o zjištěných případech). Latenci této formy lze jen obtížně odhadovat, máme však za to, že se jedná o počet případů, který můžeme v období jednoho roku počítat pouze v jednotkách.

V těchto případech jde o hrubé profesionální a morální, těžko předvídatelné selhání. Na jiném místě analyzujeme ale rizika, která mohou k takovému rozhodnutí do jisté míry přispět.

Na tomto místě znovu připomínáme, že koruptivním tlakem chápeme širokou škálu překročení pravomoci příslušníkem nebo zaměstnancem, ale rovněž úmyslné neplnění povinností, které přináší příslušníkovi/zaměstnanci zpravidla nemateriální a nepeněžní výhodu a vězni neoprávněný prospěch. Tyto aspekty se liší dle pravomocí dotyčného zaměstnance/příslušníka a jeho možností vězni tento prospěch zajistit. Motivací může být finanční zisk, různé protislužby a výhody, někdy též může být v pozadí zastrašování a vyhrožování ze strany vězně nebo dalších osob s vězněm spojených. Často jde o drobnou korupci – nabídnutí cigaret nebo kávy od vězně, popř. jiný drobný prospěch.

Ve vyhodnocovaných údajích i jejich analýze je odhlédnuto od přímých i nepřímých kontrolních mechanismů, které brání nebo významně snižují riziko koruptivních tlaků – kamerové systémy, několikastupňový systém schvalování umístění vězně atd. i když i tyto kontrolní a regulační mechanismy lze v některých případech obejít, zvláště není-li kontrolní systém vyhodnocován s potřebnou náročností.

TAB č. 13 OPAS

funkce	vězni	obhájci	příbuzní	Vlivné osoby
OPAS	36,3%	23,0%	21,5%	24,7%

Nejvyšší míru ohrožení lze konstatovat ze strany vězňů. Analýzou odpovědí jsme zjistili, že jde převážně o snahu vězňů ovlivnit šetření jejich přestupku, většinou výměnou za to, že „položí“ něco jiného. Nejde zjevně o koruptivní tlaky, které by měly charakter skutečné korupce. Sporadicky a ojediněle jsme zaznamenali snahu toto ovlivnit ze strany obhájců v případě, že se vězeň dopustil ve výkonu trestu dalšího trestného jednání. Další oblastí možného tlaku ze strany vězňů je možnost dosáhnout zařazení do práce nebo na volný pohyb, popř. jinou výhodu. Vězni velmi dobře vědí, že se příslušníci OPAS v komisi k jejich zařazení vyjadřují. Zároveň vězni disponují i znalostmi o vnitřních předpisech VS ČR, které toto upravují. Proto se mohou snažit stanovisko příslušníka OPAS různými způsoby ovlivnit. Specifika práce příslušníků OPAS vyžadují nejen speciální přípravu (kterou bezesporu mají), ale i patřičnou psychickou výbavu a odolnost. Občas se nemohou vyhnout situaci, kdy pracují i v oblasti možné korupce s informacemi, které směřují k některému z příslušníků nebo zaměstnanců, což jim nepřidává na popularitě mezi spolupracovníky. Ostatní údaje jsou v přibližně stejné relaci a svědčí spíše o sporadických pokusech ovlivnit činnost OPAS.

TAB č. 14 Logistika

funkce	vězni	obhájci	příbuzní	Vlivné osoby	Pracovníci firem, které zaměstnávají odsouzené	Pracovníci firem, které dodávají do V/VV zboží, zakázky atd.
VOL, zaměstnanci	29,6%	8,5%	14,8%	12,6%	48,4%	55,2%

Vedoucí oddělení logistiky (OL) a zaměstnanci OL tvoří specifickou skupinu zaměstnanců. Pokud jde o vedoucí oddělení mohou na ně být vyvíjeny tlaky zejména ze strany firem, které do věznice dodávají potraviny, zajišťují zde různé opravy a menší rekonstrukce atd. Tyto firmy mají eminentní zájem na udržení těchto zakázek, a proto se snaží různými způsoby ovlivnit ty, kteří mohou na jejich výběr mít určitý vliv, tedy ředitele a VOL. Patří sem i různá pozvání na podnikové oslavy atd., kdy na jedné straně jde o společenskou slušnost a na druhé straně to může být nahlíženo jako snaha o hledání určitých výhod při výběrovém řízení. I když tato podezření nemají v naprosté většině reálný podklad, mohou se hodit k zpochybnění neutrality výběrového řízení atd. Na tomto místě opět připomínáme, že tato výběrová řízení jsou posuzována komisionálně nebo na úrovni generálního ředitelství a tím jsou tyto tlaky prakticky eliminovány.

Podobné tlaky směřují i od firem, které zaměstnávají odsouzené. Jejich pracovníci mají zájem, aby měli dostatek vězňů a to zejména vězňů pracovitých, zručných a „bezproblémových“. Proto se snaží tímto způsobem ovlivnit jejich výběr. Opět platí, že tento tlak je eliminován tím, že zařazování vězňů do práce se děje komisionálně.

Odlišnou problematiku představují zaměstnanci OL, kteří řídí odsouzené, ať jsou to odsouzení kuchaři, údržbáři, skladníci atd. Tito lidé jsou s vězni v každodenním styku a velmi často po určité době přestanou vnímat to, že pracují s vězni. Je tomu tak zejména proto, že na tyto profese jsou vězni pečlivě vybíráni s ohledem na bezpečnostní rizika, ale i osobnostní charakteristiky apod. Přesto všechno jde stále o vězněné osoby, které mají zájem na co nejméně problémovém výkonu trestu a většina z nich cílevědomě směřuje i ke zkrácení trestu formou PP nebo alespoň občasnému přerušení trestu ve formě kázeňské odměny. Vězni proto mají zájem, aby jim tyto pracovníci dávali návrhy na kázeňské odměny nebo se jinak přimlúvili u vychovatele k získání nějaké výhody atd. I když nejde v naprosté většině o výhody překračující předpisy a nařízení, může jít o základ stupňování koruptivního tlaku na tyto zaměstnance. Na druhé straně vězni pozorně sledují jakékoliv porušení předpisů ze strany zaměstnanců a to pak využívají k nátlaku na ně. Podobně jako u vychovatelů respondenti měli za to, že většina těchto zaměstnanců přestává být po určité době vůči těmto vězňům ostražitá a berou je jako sobě rovné. Manipulativní tlaky pak pokračují např. žádostmi o předání informací osobám venku atd., ojedinělé není ani zprostředkování sázek (v případě výhry je 10% zaměstnance) atd. Na druhé straně na oddělení logistiky často pracuje řada zkušených příslušníků a zaměstnanců, kteří mají dlouhodobé zkušenosti s prací

s vězni na jiných postech, které ve věznici zastávali. Tím jsou výše uvedená rizika částečně omezována.

TAB č. 15 Vedoucí VaJS¹⁷

funkce	vězni	obhájci	příbuzní	Vlivné osoby
VO VaJS	22,9%	23,3%	24,2%	29,1%

Výsledky uvedené v tabulce ukazují na relativně nízkou míru ohrožení. Možnosti určitých koruptivních tlaků na VOVaJS je spíše možné očekávat ze strany jeho podřízených (např. různé formy zvýhodňování či prominutí zjištěného přestupku při kontrolní činnosti). To se může objevit zejména v těch případech, kdy management svěřil většinu rozhodovacích pravomocí na nižší pozice, avšak dostatečně zároveň neposílil kontrolní činnosti. Tento aspekt nebyl předmětem našeho zkoumání. Mírně zvýšené proti ostatním položkám je možný tlak ze strany „vlivných osob“. Ten může být způsoben tím, že tito lidé předpokládají určitý vliv VOVaJS na ostatní příslušníky nebo např. i na vedení věznice a možnost „přimluvit se“. To může postihnout celou škálu nepřímého zvýhodnění vězně. Přímý kontakt této pozice s vězni je velmi omezený včetně přímého vlivu na jejich život.

Zároveň jsou tito vedoucí pracovníci dostatečně odborně i osobnostně vybaveni případnému koruptivnímu tlaku čelit. Ve výzkumu se nám ukázalo, že jde spíše o ohrožení tlaky z vnějšího prostředí věznice než zevnitř.

TAB č. 16 VISS¹⁸

funkce	vězni	obhájci	příbuzní	Vlivné osoby
VISS	22,9%	13,9%	18,4%	13,5%
IDS	43,5%	10,8%	20,6%	9,9%

Údaje v tabulce ukazují, že VISS je ze zkoumaných funkcí ohrožen koruptivními tlaky nejméně. Hlavní důvod spatřujeme v tom, že nemá vůči vězňům přímé pravomoci a nejedná s nimi sám. I když jsme tento rozměr nezkoumali, může ale určitými formami zvýhodňovat některé své podřízené (např. přehlížení jejich nedostatků ve službě, zatímco jiným stejné nedostatky netoleruje). Tyto aspekty spíše negativně působí na kolektiv příslušníků než na vězně. Na druhé straně na mnoha místech upozorňujeme, že i tyto aspekty umí vězni vypořádat a využít je.

¹⁷ NGR 18/2013

¹⁸ NGR 18/2013

Z hlediska prevence koruptivních tlaků je však velmi důležitá kontrolní činnost VISS včetně osobní znalosti předností, ale i problémů svých podřízených stejně jako jejich možného rizikového chování. Při dotazech na tyto skutečnosti jsme se v odpovědích obecně setkali spíše s nejistotou, zda VISS mají dostatečné znalosti o osobní situaci svých podřízených. Někteří respondenti nám malý zájem o své osobní problémy ze strany přímých nadřízených uváděli, jiní naopak sdělovali, že by se báli někomu ve věznici svěřit se svými problémy, aby se „to nedostalo mezi ostatní“ nebo to nemělo nepříznivý vliv na jejich služební nebo pracovní zařazení.

Podle přístupu k dodržování vnitřního řádu a náročnosti (kvality) služby si vězni typují jednotlivé směny. Samozřejmě jim vyhovují ty méně náročné nebo takové, kde jsou zejména dozorcí (ale i IDS a v některých případech VISS, většinou však v závislosti na nedostatečné kontrolní činnosti nebo osobnímu laxnímu přístupu k povinnostem, popř. i nezkušenosti) tolerantní k různým formám druhého života vězňů. Na tyto směny je pak paradoxně nejméně stížností ze strany vězňů, neobjevují se ani různé problémy (např. na zjištěné přestupky se nepíše „kázeňáky“, protože přestupek podceňují „nic v tom nevidí“) a tím jsou tyto směny kladně hodnoceny nadřízenými. Přitom vězni pak samozřejmě stupňují tlak na další a další úlevy, což může v krajním případě pak vést až k ohrožení bezpečnosti nebo hromadným nekázním.

U funkce IDS je patrné, že se tento příslušník dostává do velmi častého styku s vězni, je vybaven určitými pravomocemi, a proto je také vnímán jako osoba, která má na jejich život významný vliv. To se odráží i v relativně vysokém skóre možností koruptivních tlaků ze strany vězňů. Vězni však spíše aplikují manipulativní tlaky než koruptivní. Snaží se získat určité výhody, které jim např. dozorce nechce povolit. Tyto tlaky jsou velmi různorodé, vězni často slibují tzv. „klid na cele“ nebo na ubytovně, pokud jim bude v jejich požadavcích vyhověno. Zaznamenali jsme i názory, že rizikem je, pokud vězni na IDS „vědí něco z minulosti“, např. když byl ještě dozorcem. Toho pak využívají k různým tlakům. Tyto případy lze však považovat za velmi ojedinělé.

TAB č. 17 Strážný u hlavního vchodu a vjezdu do věznice ¹⁹

funkce	vězni	obhájci	příbuzní	Vlivné osoby
Strážný-vstup osob	25,1%	22,9%	37,2%	15,2%

Podle našich respondentů mohou být strážní u hlavního vchodu a vjezdu do věznice vystaveni koruptivním tlakům spíše ze strany vstupujících civilních osob, především návštěv odsouzených. I když máme za to, že vchody do věznic jsou dostatečně monitorovány kamerovými systémy a příslušník není na stanovišti sám respondenti nám uváděli, že přesto tyto tlaky na ně vyvíjeny jsou a to zejména povolení pronesení různých věcí nebo vyhnutí se prohlídce. Návštěvníci většinou používají prvky citového vydírání – staří lidé, děti, pláč atd. Podle našich respondentů, kteří vykonávají na těchto stanovištích službu se mění strategie návštěvníků. Zatímco dříve se snažili nepovolené věci pronést dospělí, dnes je ukrývají

¹⁹ § 75 NGR 18/2013

v oděvech dětí a to i kojenců. Pro příslušníka, který má pak dítě prohlížet jde o značnou psychickou zátěž.²⁰ Pokud jde o odsouzené respondenti nám uváděli, že se zejména při návratech z vnějších pracovišť snaží přemluvit příslušníky při osobní prohlídce, aby jim dovolili pronést věci. Nejde o věci přímo zakázané (mobily, alkohol atd.), ale např. potraviny atd.

TAB č. 18 Strážný – pro doprovod a střežení vozidel²¹

funkce	vězni	obhájci	příbuzní	Vlivné osoby	řidič
Strážný-vjezd a doprovod vozidel	20,6%	5,8%	9%	4,5%	33,6%

Koruptivní tlaky na tomto stanovišti jsou velmi specifické. Vězni spíše pozorují důslednost výkonu služby strážného. Naši respondenti nám vjezd vozidel do objektů uváděli jako jeden z hlavních zdrojů nepovolených věcí, zejména mobilních telefonů, jejich příslušenství a drog. Těmito zdroji jsou většinou řidiči vjíždějících vozidel, podle názorů respondentů nelze však vyloučit i ojedinělé případy, že příslušník je s řidičem domluven, o těchto věcech ví a vědomě je toleruje. Naopak někdy řidič zásobovacího vozidla ani neví, že v nákladu má uložené nepovolené věci (nejčastěji MT nebo drogy). I když poměr respondentů, kteří by tuto formu koruptivního tlaku považovali za závažnou je relativně nízký (téměř přesně jedna třetina dotázaných), nelze tuto skutečnost podceňovat.

TAB č. 19 VO VVaT²²

funkce	vězni	obhájci	příbuzní	vlivné osoby
VOVVaT	51,6%	27,8%	38,1%	38,6%

Vedoucí oddělení vazby a trestu je exponovanou funkcí s poměrně širokými pravomocemi vůči vězňům např. již tím, že má kázeňskou pravomoc, je odvolacím orgánem a ve vazebních věznicích je ředitelem zpravidla pověřen rozhodovat o umístování do cel. Těchto skutečností jsou si vězni velmi dobře vědomi, a proto se různými způsoby snaží jeho (její) rozhodování ovlivnit. Vězni rovněž vědí, že VO VVaT má významnou pozici při rozhodování o zařazování do práce, na volný pohyb, při žádostech o přerušování trestu apod. Podobně je tomu v případech zpracování hodnocení na odsouzeného, např. pro účely PP apod.

²⁰ „Dříve k tomu zneužívali zejména ženy, dnes se neštítí k tomu použít dítě.“ – autentický výrok respondentů (dozorce)

²¹ § 75 NGR 18/2013

²² § 4 a § 15 NGR 21/2010

V této souvislosti jsme se v rámci výzkumu respondentů obecně zeptali, zda se domnívají, že nadřízení ve věznici ovlivňují své podřízené tak, aby některé vězně zvýhodňovali. S tímto tvrzením souhlasilo 39,5% respondentů. Avšak 44,4% respondentů souhlasilo s tvrzením, že na zaměstnance a příslušníky věznic jsou **z vnějšího prostředí** vyvíjeny tlaky, aby některé vězně zvýhodňovali. To pak může samozřejmě ovlivnit i tlak nadřízených na podřízené ve věznici, protože ti nemusí o vnějším tlaku vůbec vědět. To koresponduje i se zjištěním, kdy 77% dotázaných souhlasilo s tvrzením, že koruptivní tlaky směřují k těm příslušníkům a zaměstnancům, kteří mohou vězně nějakým způsobem zvýhodnit nebo mu mohou prospět. Zaměstnanci toto vyvozují např. z toho, že se jim vracejí hodnocení na odsouzené s pokynem (nejčastěji ústním) něco vypustit či přidat. Tuto skutečnost jsme zaznamenali sice ojediněle, avšak ani tuto formu nelze zcela vyloučit. Nelze pominout, že to je právě VOVVaT, který může pod tímto tlakem být a předávat jej např. vychovateli. I v tomto případě nejde o korupci v pravém slova smyslu, tedy takovou, která je spojena s nějakou hmatatelnou výhodou nebo odměnou. Většinou jde o vyhovění žádosti „NĚKOHO“, aniž by byl překročen nějaký předpis nebo zákon. Proto jsou tyto skutečnosti jen velmi obtížně zjištěitelné a dokumentovatelné.

K tomuto tématu je nutné rovněž přistupovat velice obezřetně. Např. pokynem pro předělání hodnocení může být oprávněný pocit nadřízeného, že hodnocení vychovatele je příliš subjektivní, poznamenané např. osobní pozitivní/negativní zkušeností s vězněm, popř. směřuje do oblasti sympatií nebo je výrazněji emotivně zabarvené a ztrácí tak punc objektivity. I když je na tato nebezpečí personál dostatečně trénován, jeho úplná eliminace není fakticky možná. Proto několikasupňový (komisionální) způsob zpracování a schvalování hodnocení je v rozhodující míře dostatečnou zárukou snížení možností subjektivního zkreslení hodnocení.

Vězni rovněž vedou vůči VOVVaT stejné tlaky jako na vychovatele, protože vědí, že může rozhodnutí vychovatele významně ovlivnit. Výše jsme již zmínili kázeňskou pravomoc. Dále to může být vyhovění (doporučení) žádosti o umístění na SPO nebo výstupní oddělení, přemístění na jinou ubytovnu, zařazení do práce, na volný pohyb, dostat se k lékaři, povolení telefonátu apod. Vězni rovněž velmi dobře vědí, které pravomoci ředitel na VO VVaT delegoval. Na druhé straně VO VVaT není s vězni v tak bezprostředním a každodenním kontaktu jako vychovatelé nebo dozorcí.

Vnější tlaky na VO VVaT jsou většinou vedeny ze strany příbuzných vězňů. Zjistili jsme, že jde zejména o rodiče mladistvých a prvovězných. Manželky vězněných nebo jejich dospělé děti tyto tlaky vyvíjejí spíše sporadicky a prakticky vůbec u recidivistů. Rodiče mladistvých a prvovězných používají velmi často strategie hraničící až s citovým vydíráním a pokud jim není vyhověno, uchylují se někteří k vyhrožování stížnostmi, předáním kauzy (většinou patřičně zkreslené) sdělovacím prostředkům a nikoliv zřídka i vlivnými známostmi. VOVVaT proto spíše pouze ustupují tlaku bez jakéhokoliv profitu. Poměrně častým motivem, jak uvedli naši respondenti, je mít klid od notorického stěžovatele.

VO VVaT jsou vybíráni z nejzkušenějších příslušníků a proto jsou dostatečně na výše uvedené formy psychické zátěže připraveni.

Jako vedlejší výstup nám někteří respondenti ale uvedli, že výběr personálních záloh na tuto funkci byl výrazně zkomplikován služebním zákonem, protože zkušenosti a schopnosti specialistů, kteří jsou však v pracovním poměru, musí být nejprve přijati do poměru služebního a teprve pak se mohou na post VO VVaT dostat.

TAB č. 20 Vychovatel²³

funkce	vězni	obhájci	příbuzní	Vlivné osoby
vychovatel	69,5%	27,4%	49,8%	20,2%

Vychovatelé jsou jednou z nejvíce ohrožených profesí nejen z hlediska koruptivních tlaků, ale i syndromem vyhoření. Mají relativně i fakticky největší pravomoc nad odsouzenými, protože v každodenní činnosti mohou rozhodujícím způsobem ovlivnit jejich život ve věznici. Proto vězni hledají neschůdnější cesty, jak s vychovatelem vycházet a pokud jim je vychovatel z různých důvodů nepohodlný, jak se jej zbavit. Na jiném místě jsme již uvedli, že zejména u tzv. „barákových“ může jít u dlouhodobý postupný nátlak (nehledě na to, že precipitorem může být situační komponenta) i to, že naši respondenti uváděli, že tito sociálně zdatní vězni se po určité době dostanou vychovateli „pod kůži“. Rovněž se obrušují hroty mezi zaměstnanci a vězni, stávají se k vězňům přátelštější. Vychovatel ztrácí patřičnou ostražitost a tím může být vystaven nejen koruptivním, ale i jiným bezpečnostním rizikům. Tomuto jevu se ve většině věznic snaží předcházet „rotací“ vychovatelů, zpravidla v intervalu 2-4 roky. Nižší interval se z pedagogického hlediska jeví jako ne příliš vhodný. Vychovatelé si také často posteskli, že bývají terčem vykonstruovaných stížností vězňů. Zvláštní situace nastává, pokud má vychovatel ve svém kolektivu tzv. VIP vězně, ať jde o bývalé vlivné podnikatele, politiky popř. jiné mediálně známé a sledované osoby.

Koruptivním rizikem může být i nižší psychická odolnost vychovatele včetně soustavného působení hodnot a norem vězněné kriminální subkultury. Zvláště riskantní je svěřování se vězňům s osobními problémy, někdy ale i zájmy a koníčky. Vězni toto umí využít k různým nabídkám protislužeb venku. Rovněž využívají jiné formy manipulativních tlaků, např. je verbalizují jako: „Vychovateli, co potřebujete vědět, mám oči všude.“ Specifickým tlakem jsou také žádosti o možnost telefonování nebo u nákupů („nechte mě nakoupit víc, tohle je pro vás“). Dalším často uváděným momentem je výdej balíčků nebo věcí z dopisu, které tam však nepatří. („Tak mi to dejte, vždyť o nic nejde“.) Vězni většinou slibují, že tato benevolence vychovatele zůstane jen mezi ním a vychovatelem, ve skutečnosti se ale málokdy stane, že by se to ostatní vězni nedověděli. Ti pak již mohou tuto skutečnost použít jako nátlak.

²³ §10 a §20 NGR 21/2010

Vychovatelé jsou vedle dozorců nejvíce ohroženi koruptivními a manipulativními tlaky ze strany odsouzených. Na rozdíl od dozorců je na ně vyvíjen i větší tlak ze strany příbuzných vězňů. Tlaky ze strany příbuzných na vychovatele probíhají telefonicky, při návštěvách nebo vyhledání si kontaktu venku.

Svoji roli hraje i profesní a životní zkušenost a vyzrálost vychovatele. Z obecného hlediska jsme zjistili, že riziko koruptivních tlaků je vyšší u začínajících a délesloužících příslušníků/zaměstnanců, střednědobá délka služby není ve vztahu k předešlým dvěma tolik riziková.

Motivací vychovatele k podlehnutí manipulativním nebo koruptivním tlakům vězňů může být i klid při službě nebo ve svěřeném kolektivu. Vychovatel nenápadně přesune řadu povinností na „barákového“. Podobně jako jsme konstatovali při služební činnosti dozorčí služby i tento vychovatel má ve svěřeném kolektivu málo přestupků vězňů, kolektiv se jeví jako stabilizovaný apod. Tím se vytváří struktura kvaziformálních skupin vězňů a tím klesá ovlivnitelnost života vězňů personálem. To se může následně projevit v nejednotném přístupu vychovatelů k vězňům a řadě stížností na život ve věznici s tím, že to, co jeden vychovatel (dozorce) toleruje je u jiného vychovatele (dozorce) nepřípustné.

Respondenti také uváděli, že vychovatelům jsou odměny nabízeny příbuznými s tím, že budou poskytnuty venku. Pokud vychovatel odmítne, může být vystaven opět stěžovatelským kampaním vězňů.

Vychovatelé jsou ohroženi těmito tlaky i proto, že většinu času tráví s relativně stálou skupinou vězňů, se kterými jsou často i o samotě. Respondenti uváděli, že i když různé náznaky koruptivního jednání rezolutně odmítli, po čase to některý vězeň znovu zkusí.

Vězni vznášejí na vychovatele (což platí i pro dozorce) řadu požadavků, dotazů, žádají o rady. Z činnosti vychovatele, jeho chování, reakcí apod. dokáží odčítat často s překvapivou přesností jeho vlastnosti, postoje a tím i poměrně přesně předvídat jeho reakce. Navíc vychovatelé na rozdíl od dozorců mají přímo v popisu své profese vést s vězni různé pohovory, zajímat se o jejich osobní život, problémy, plány atd. Bylo by velmi naivní se domnívat, že z těchto pohovorů neumí někteří vězni odečíst i postoje, náladu, silné i slabší stránky osobnosti vychovatele. To skrývají i za opravdový (nelze vyloučit), ale častěji účelový zájem o vychovatele („Je vám něco pane vychovateli?“). Specifickou podobu toto nabývá v případě rozdílných pohlaví vězně a zaměstnance, v případě dozorce/kyně příslušníka/ce. Mnohé respondenty nám při interview uváděli, jak si vězni (ale i vězenkyně) všimají např. úpravy vlasů, líčení, laku na nehty apod.

Rodinné, osobní nebo zdravotní problémy na straně personálu jsou nepopíratelným rizikem. Vězni umí této situaci využít, projeví empatii, pochopení („Nevím, co bych na vašem místě dělal“; „Obdivuji vás, jak to zvládáte, mě by to položilo“ apod.) Tento prvek může znamenat první krok v překročení námi již dříve vzpomínané HRANY.

U vychovatelů, podobně jako u specialistů lze rovněž očekávat specifickou osobnostní a odbornou výbavu pro odolnost vůči těmto tlakům.

TAB č. 21 Speciální pedagog²⁴

funkce	vězni	obhájci	příbuzní	Vlivné osoby
Speciální pedagog	50,2%	17,5%	33,2%	13%

Speciální pedagogové zajišťují širokou škálu činností s vězni. Podobně jako vychovatelé, sociální pracovníci, psychologové a kaplani pracují i s velmi citlivými informacemi. Někteří speciální pedagogové rovněž disponují kázeňskou pravomocí. Zatímco příslušníci (zejména dozorcí) jednají s vězni v rámci povelů a poměrně přesně definovaných předpisů (pravomocí), pedagog a ostatní specialisté s vězni mluví „o všem“. Tím se dostávají blíže k osobnosti vězně, často jsou konfrontováni s poměrně emočně vypjatými osobními příběhy vězňů, musí projevit dostatečnou dávku empatie a profesionality, což se nemůže obejít bez emočního vkladu. Proto zvláště služebně málo zkušení specialisté jsou často vystaveni velkému tlaku a neobejdou se bez účinné korekce („supervize“) starších kolegů. Zvýšenou empatii jako vlastnost osobnosti zaměstnance posoudilo jako rizikový faktor 52,5% našich respondentů.

Opomenout nelze ani individuální pohovory, pedagogickou diagnostiku, různé formy aktivit atd., které speciální pedagogové vedou, a kdy jsou s jedním nebo několika vězni sami. Rovněž se často účastní návštěv odsouzených (i jako vedoucí návštěv) a mohou zde být vystaveni i různým žádostem ze strany návštěvníků.

Na druhé straně pedagogické vzdělání by mělo těmto zaměstnancům poskytnout dostatečnou teoretickou výbavu (kterou je však třeba umět aplikovat ve složitém penitenciárním prostředí) k tomu, aby dokázali zachovat potřebnou míru profesionality a nepřekročili to, co naši respondenti trefně nazvali **hranou**.

TAB č. 22 Sociální pracovník²⁵

funkce	vězni	obhájci	příbuzní	Vlivné osoby
Sociální pracovník	49,3%	15,2%	33,6%	10,3%

Pozice sociálního pracovníka je srovnatelná s pozicí ostatních specialistů a proto platí stejné nebo podobné aspekty jako u vychovatelů, speciálních pedagogů a psychologů. Vězni, jak upozorňujeme i na jiných místech, hledají vždy cesty přes kompetence příslušného pracovníka. Při výzkumu jsme jako specifikum sociálních pracovníků zjistili snahy odsouzených i obviněných, aby jim sociální pracovník „někam“ nebo „někomu“ zavolal (NE! nechal zavolat vězněnou osobu). Sociální pracovníci jako jedni z mála zaměstnanců mají přímý a obtížně kontrolovatelný výstup ze služebního telefonu do veřejné sítě. Jde většinou opět o formu emotivně silně podbarveného naléhání až vydírání – „vychovatel

²⁴ §6 a §17 NGR 21/2010

²⁵ §9 a §19 NGR 21/2010

by mě nedovolil (jí, jemu) zavolat“, ještě častěji ale argumentují časovým tlakem, záležitost je třeba řešit hned atd. Vězni také používají proklamativní korupci – „můžete mi něco zjistit? Odvděčím se Vám potom (venku)“ atd. Samozřejmě o koruptivní tlak jde v případech, že sociální pracovník by volal osobám, které nemají nic společného s těmi, se kterými má vězeň povolený kontakt nebo tak postupuje v rámci sociální práce (např. telefonát do DD, jak se daří dítěti apod.). O takto nedovolený kontakt se také dle našich zjištění mohou pokusit obvinění, zejména ti, kteří mají koluzní důvody vazby.

Vězni také dobře znají kompetence sociálního pracovníka, který je členem řady komisí, které rozhodují o, pro vězně důležitých, záležitostech (např. žádost o přemístění s odůvodněním blízkosti rodiny atd.).

TAB č. 23 Psycholog²⁶

funkce	vězni	obhájci	příbuzní	Vlivné osoby
Psycholog	48,9%	17,5%	25,6%	13%

Psycholog má podobné kompetence jako ostatní specialisté. Na rozdíl od nich se však mnohem hlouběji dostává do osobnosti vězně, provádí krizovou intervenci a zejména velmi často vstupuje do intimní sféry vězňů v případech jejich skutečných a nepředstíraných osobních problémů. I když jsou psychologové dostatečně odborně vybaveni, aby jejich osobní vklad do problémů vězně zůstal na ryze profesionální úrovni, jsou zaznamenána i velmi ojedinělá selhání častěji psycholožek než psychologů. Tato selhání však mají různou motivaci a převaha psycholožek může mít spojitost s tím, že většina vězněných jsou muži a již výše jsme uvedli, že specifickou příčinou vyhovění koruptivnímu tlaku je i vztah mezi pohlavími. Podobně jako u ostatních specialistů vězni velmi dobře znají kompetence psychologa ale i to, jaké má slovo, jak na jeho názor dá VO VVaT nebo ředitel. Proto mají i tendenci někdy pravomoci psychologa přeceňovat.

Psychologové bývají také vystaveni tlaku v případě vězňů z oblasti tzv. VIP osob např. nařízením, aby s nimi provedli denně pohovor. Někdy tomu tak i bývá u vězňů, kde hrozí nebezpečí suicidálního jednání. I když jsou tato opatření na místě a jde o jeden z úkolů psychologa, přesto mohou být důvodem vystavování psychologa koruptivním tlakům.²⁷

²⁶ §7 a §18 NGR 21/2010

²⁷ Např. skutečnost, že s uvězněnou osobou je v denním styku psycholog, je velmi často zveřejněno v oficiálních prohlášeních pro tisk. Někteří redaktoři pak samozřejmě mohou mít zájem získat neoficiální a často citlivé informace o chování vězně atd.

TAB č.24 Dozorci při výkonu služby v ubytovně odsouzených/obviněných²⁸

funkce	vězni	obhájci	příbuzní	Vlivné osoby
Dozorci na ubytovně (u cel)	7,8%	16,1%	26,9%	12,6%

Jak je patrné z tabulky, stupeň ohrožení různými koruptivními a manipulativní tlaky u dozorce patří k nejvyšším. Je to dáno opět tím, že je v každodenním styku s vězni a vykonává s nimi řadu činností. U dozorců více než u vychovatelů ale platí, že se zde vyskytuje daleko více relativně mladých příslušníků s kratší dobou služby. Vězni toto velmi dobře odečtou podle hodnosti a služebního čísla.

V oblasti navazování kontaktů, které by mohly vést k překročení „HRANY“ platí totéž, co jsme uvedli výše u vychovatelů.

U dozorců jsme rovněž pozorovali několik rizik, která nejsou typická pro žádnou jinou skupinu (v jiných skupinách se vyskytují méně často a některé z nich velmi sporadicky). Protože, jak uvádíme výše, jsou mezi dozorci často velmi mladí lidé, objevují se některé skutečnosti, spojené s věkovými zvláštnostmi a celkovou vyzrálostí osobnosti, které lze považovat za rizikové:

- ✓ tykání vězňům
- ✓ tetováže (zejména druhy tetováží typických pro delikventní subkulturu)
- ✓ vrstevnické vztahy (věkové zvláštnosti), znalost z civilního prostředí
- ✓ afinita k semideviantnímu nebo sociálně deviantnímu chování a skupinám
- ✓ nekritický „kult těla“
- ✓ specifická hodnotová orientace na konzumní způsob života
- ✓ problémy s dodržováním služební kázně, vojenské i občanské zdvořilosti a tím problémy s respektováním autorit a uplatňováním autority
- ✓ pohyb v rizikových skupinách a rizikové aktivity (hráctví apod.)
- ✓ neopatrnost na sociálních sítích

²⁸ §14 a §24 NGR 21/2010

TAB č. 25 Dozorci na vnitřním pracovišti odsouzených – specifická rizika

funkce	vězni	obhájci	příbuzní	Vlivné osoby	Zaměstnanci firem
Dozorci na vnitřním pracovišti	60,5%	6,7%	21,1%	7,2%	43,5%

Dozorci na vnitřním pracovišti je vystaven tlakům nejen ze strany vězňů, ale i zaměstnanců firem, kteří na pracovišti s vězni pracují nebo je po pracovní linii i řídí. Po dozorcích je většinou žádána tolerance k některým činnostem vězňů, porušování BOZP, neoznámení zjištěných přestupků, napsání návrhů na odměny, přimluvení se u vychovatele atd. Protože je zde většinou sám a kontrola nadřízených nemůže plně pokrýt celý provoz a činnost jak dozorců, tak odsouzených, je v tlaku na tolerování případných přestupků vězňů zvláště zranitelný. Dlouhodobé zařazení na pracoviště je na jedné straně pozitivní skutečností, protože dozorců dobře zná svěřené odsouzené, civilní zaměstnance i problematiku pracoviště, na druhé straně může dojít k dlouhodobým nátlakům, oslabení profesionality dozorců, na jiných místech zmiňované snížení ostražitosti a opatrnosti atd. Jako protihodnoty jsou nabízeny např. různé upomínkové předměty (samovýroba vězňů), nákup zlevněného zboží u firmy apod., zpravidla je však dozorců k těmto ústupkům motivován bezproblémovým průběhem služby a bezkonfliktními vztahy. Proto dozorců na pracovišti musí vedle dodržování služebních předpisů dbát i na vyvážené vztahy s vězni a civilními zaměstnanci firmy. Svoji roli hraje i sžití se s civilními zaměstnanci i pracovními zařazenými vězni. Ostatní rizika jsou totožná s předchozí skupinou.

TAB č. 26 Dozorci na vnějším pracovišti odsouzených – specifická rizika

funkce	vězni	obhájci	příbuzní	Vlivné osoby	Pracovníci firem
Dozorci na vnějším pracovišti	72,2%	14,8%	39,5%	13%	57%

O dozorcích na vnějším pracovišti odsouzených platí totéž, co o dozorcích na vnitřním pracovišti. Přistupují však další rizika koruptivních tlaků a to ze strany vězňů, civilních pracovníků firmy, kde odsouzení pracují a navíc ještě příbuzných, a to zejména v případech, kdy pracoviště je blízko jejich bydliště.

Na dozorce mohou být vyvíjeny tlaky, aby nechal vězně zavolat, napít se alkoholu, tolerovat návštěvu. Nejvíce tlaků však směřuje k tomu, aby tyto věci toleroval, „dělal, že nevidí“. Ty vyvíjejí i zaměstnanci firmy, např. za protislužby dozorců, jako je nákup zlevněného zboží apod. Podle našich respondentů hlavní problém spočívá ve sžití se dozorce s prostředím pracoviště, jeho civilními zaměstnanci i zde pracovně zařazenými odsouzenými. Mnozí civilní pracovníci firem chápou vězně spíše jako spolupracovníky, kolegy a v různých tlacích na dozorce jim pomáhají nebo je v nich alespoň podporují. Na druhé straně na tato pracoviště jsou zpravidla vysíláni zkušenější dozorců, kteří umí těmto tlakům odolávat a většinou je prováděna po určité době i jejich obměna.

TAB č. 27 Strážný určený k předvádění²⁹ (předváděč)

funkce	vězni	obhájci	příbuzní	vlivné osoby
předváděč	48%	75,8%	26,9%	11,6%

Problematika se týká převážně vazebních věznic. Jak je patrné z tabulky jsou tito příslušníci ohroženi nejvíce ze všech skupin různými tlaky ze strany obhájců. Jde většinou o tzv. nevinné formy korupce, např. aby si obviněný mohl vzít na celu ovoce popř. jiné věci nebo potraviny, které mu obhájce donesl. Nejde ani tak o problém nepovolených věcí jako o tlak na překročení pravomocí dozorce. Může jít i o žádost obviněného, kterou obhájce podporuje a připojuje se k nátlaku na dozorce. Nebezpečím je jako v ostatních případech této nevinné korupce riziko stupňování nátlaku.

²⁹ §81 NGŘ 18/2013

TAB č. 28 Lékař

funkce	vězni	obhájci	příbuzní	Vlivné osoby
lékař	61,4%	32%	32,7%	26%

Lékař může být vystaven koruptivním tlakům převážně ze strany vězňů, kteří velmi dobře vědí, jaké má pravomoci a že do nich nemůže zasáhnout ani ředitel věznice. Vězňům jde především o získání léků, přemístění do jiné věznice, získání diety, získání různých zdravotních úlev atd. Časté jsou také snahy, aby lékař neuváděl (přehlížel či bagatelizoval) v anamnéze odsouzeného drogy, protože ty jsou kontraindikací k zařazení vězně do zaměstnání.

Mnohem častější než koruptivní tlaky je vyhrožování lékařům stížnostmi.³⁰ Odsouzení umí zajít i tak daleko, že si na lékaře vymyslí různá porušení etiky lékařské práce nebo na ně podávají žaloby atd. Proto lze mít spíše za to, že někteří lékaři vězňům raději vyhoví, než aby se stali objektem vyšetřování nebo trestního stíhání, včetně skandalizace ve sdělovacích prostředích (tzv. sociální smrt).

TAB č. 29 Ředitel

funkce	vězni	obhájci	příbuzní vězněných osob	vlivné osoby	pracovníci firem, které zaměstnávají odsouzené	Pracovníci firem, které dodávají do V/VV zboží, zakázky atd.
ředitel	47,5%	52,9%	55,6%	59,2%	54,2%	56,1%

Koruptivní tlaky na ředitele jsou téměř rovnoměrně rozloženy mezi všechny kategorie osob, které se mohou jeho rozhodování pokusit ovlivnit. Nejvyšší skóre je u kategorie vlivných osob. Z našich zjištění vyplynulo, že nejde o přímé koruptivní tlaky nebo nabídky, ale spíše o dotazy, „zda by nešlo v dané věci něco udělat“ apod. Jako silnější byly však hodnoceny tlaky od dodavatelů. Pokud není v soutěži dodavatel vybrán, bývá často ředitel osočen z protěžování jiné firmy. I když se toto obvinění ukáže jako nepravdivé, firma nechá vše určitý čas „ležet“ a pak to zkusí znovu. Tyto tlaky přicházejí více méně pravidelně v určitých vlnách bez ohledu na to, že jejich tlak jakéhokoliv charakteru je ředitelem odmítnut. Navíc se výběrových řízení účastní i generální ředitelství.

Tabulku uvádíme jen pro přehled, protože ředitelé jsou na tyto tlaky zvyklí a dobře odborně připraveni, jak jim čelit.

³⁰ Při jiném výzkumu, kdy jsme mluvili s lékaři téměř ve všech věznicích jsme velmi často od nich slyšeli, že většinu pracovní doby jim místo medicíny zabírají různá vyjádření ke stížnostem vězňů.

TAB č. 30 Střežení ve zdravotnickém zařízení

funkce	vězni	obhájci	příbuzní	vlivné osoby
Střežení vězně ve zdravotnickém zařízení	39,9%	18,8%	35,9%	17,5%

Tuto činnost jsme do výzkumu zařadili na základě zkušeností z předvýzkumu. Jde o velmi specifickou součást práce příslušníků vězeňské služby, kdy musí být v civilním zdravotnickém zařízení střežen vězeň, který se zde podrobil urgentnímu zákroku a není povolen jeho převoz do některé z vězeňských nemocnic. Na tyto příslušníky může být vyvinut tlak k nepovolenému kontaktu s rodinou, zatelefonování atd. V těchto tlacích jsou často podporováni (většinou z důvodů neznalosti předpisu) i zdravotnickým personálem. Tito příslušníci bývají pečlivě vybíráni a patří k nejzkušenějším, přesto tuto skutečnost zmiňujeme proto, že mohou být vystaveni emočně velmi vypjatým situacím, zejména ze strany rodinných příslušníků vězně.

TAB č. 31 Kaplan

funkce	vězni	obhájci	příbuzní	vlivné osoby
kaplan	64,1%	27,4%	43,5%	13,8%

Funkce kaplana a obecně účast duchovních ve vazebních věznicích a věznicích je stále ještě relativně novým fenoménem, zejména v současné sekularizované společnosti. Jeho postavení je specifické, vězni je chápán jako „ten takovej jinej“³¹, vězni nevědí, kam ho zařadit. V našem výzkumu jsme zaznamenali, že vězeňští kaplani i vstupující duchovní jsou významnými objekty koruptivních tlaků zejména ze strany vězňů a v některých případech i vnějších tlaků ze strany příbuzných. Naši respondenti považovali za více rizikové duchovní, kteří do věznic jen docházejí než vězeňské kaplany. Svědčí o tom i údaje v tabulce.

Kaplan má ve srovnání se specialisty (zejména psychology a speciálními pedagogy) specifické postavení v tom, že mnozí vězni jej chápou jako osobu, která stojí mimo strukturu vězeňské služby a má prostřednictvím víry povinnost každého chápat a hlavně mu pomáhat. Zatímco od psychologů vězni očekávají pomoc spíše ve smyslu vyřešit, zajistit, zařídit, u kaplanů pociťují větší bezpečí. Spoléhají přitom zejména na zpovědní tajemství a mají za to, že když duchovního požádají o něco, co lze obecně považovat za nedovolený předmět nebo nedovolený styk a pokusí se i o koruptivní nabídku, pak duchovní musí zpovědní tajemství zachovat a záležitost neoznámít. Specialisty na rozdíl od duchovního chápou jako lidi plně svázané se strukturou vězeňské služby.

³¹ Pozn. Autentické vyjádření vězně při našem jiném výzkumu směrem ke kaplanům.

Pro bližší ilustraci této specifické problematiky uvádíme širší výklad zpovědního tajemství nebo práva obdobného zpovědnímu tajemství vykonávanému duchovními působícími ve věznicích a vazebních věznicích ČR³².

Základní definice

Ve vězeňství mohou působit pouze oprávnění duchovní pověřeni k této službě jen těmi církvemi a náboženskými společnostmi registrovanými podle platného zákona ministerstvem kultury ČR, které získaly příslušná zvláštní práva, a to:

a) právo výkonu duchovenské činnosti ve vazebních věznicích, věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence;

b) právo zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství, tím není dotčena povinnost překazít trestný čin uložená zvláštním zákonem.³³

Právní základy působení duchovních ve věznicích

Všem církvím a náboženským společnostem, které v současné době mají právo vstupovat do míst, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody a zabezpečovací detence, bylo také přiznáno právo zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství.³⁴

Jsou to v současnosti tyto právnické osoby:

1. Apoštolská církev (AC)
2. Bratrská jednota baptistů (BJB)
3. Církev adventistů sedmého dne (CASD)
4. Církev bratrská (CB)
5. Církev Československá husitská (CCSH)
6. Církev řeckokatolická (CREK)
7. Církev římskokatolická (CRK)
8. Českobratrská církev evangelická (CCE)
9. Evangelická církev augsburského vyznání v České republice (ECAV)
10. Evangelická církev metodistická (ECM)
11. Jednota bratrská (JB)
12. Křesťanské sbory (KSB)
13. Náboženská společnost Svědkové Jehovovi (NSSJ)
14. Pravoslavná církev v českých zemích (PC)
15. Slezská církev evangelická augsburského vyznání (SCEAV)
16. Starokatolická církev v České republice (SKC)

³² Autorem následujícího výkladového textu je PaedDr. Lubomír Bajcura, Ph.D. (body 1.-7.)

³³ § 7, odst. 1, písm. e) z. č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)

³⁴ § 7, odst. 1, písm. e) z. č. 3/2002 Sb., zákon o církvích a náboženských společnostech

Rozlišování náležitostí u zpovědního a služebního tajemství

Zpovědní tajemství je v církvích, které chápou zpověď jako svátost, chráněno kanonickými předpisy a praxí udílení kanonických trestů. V římskokatolické církvi zpovědník, který přímo poruší zpovědní tajemství, upadá do samočinné exkomunikace vyhrazené Apoštolskému stolci.³⁵ Obdobné tresty jsou obsaženy i v kanonickém právu dalších církví.

Nejtvrdějším církevním trestu, exkomunikaci, propadá kněz, který se zpronevěřil svému poslání, tj. nejen znevážil důvěryhodnost církve, ale také prokázal absenci víry v duchovní význam svátosti. Církev rozlišuje v kanonickém právu tajemství zpovědní a služební. Zatímco u svátosti nepřipouští výjimku, služební tajemství může být ze závažných důvodů porušeno.

U svátosti je přítomna tzv. svátostná pečeť: *„Kvůli choulostivosti a velikosti této služby a kvůli patřičné úctě k osobám církev prohlašuje, že každý kněz, když zpovídá, je pod velmi přísnými tresty zavázán zachovávat naprosté tajemství o hříších, které mu vyznali jeho kající. Není mu dovoleno ani mluvit o tom, co se dověděl ve zpovědi o životě kajících. Toto tajemství, které nepřipouští výjimky, se nazývá »svátostná pečeť«, protože to, co kající vyjevil knězi, zůstává svátostí »zapečetěno«.“*³⁶ Naproti tomu u služebních věcí se připouští výjimky: *„Služební tajemství — kterým jsou vázáni například politikové, vojáci, lékaři, právníci — nebo nedůvěrná sdělení, učiněná pod pečeti tajemství, musí být uchovávána, kromě výjimečných případů, v nichž by dodržení tajemství mělo tomu, kdo je svěřuje, komu bylo svěřeno nebo třetím osobám způsobit velmi těžké škody, kterým lze zabránit pouze vyzrazením pravdy. Soukromé informace, škodlivé druhým, nemají být rozšiřovány bez přiměřeně vážného důvodu, i když nebyly svěřeny pod pečeti tajemství.“*³⁷

Legislativní proces zaručil širší pojetí zpovědního tajemství

Při tvorbě návrhu zákona o církvích a náboženských společnostech ministerstvo kultury zjistilo existující rozdíly v pojetí zpovědního tajemství u registrovaných církví. Během legislativního procesu bylo možné diskutovat o užším pojetí, jež by za zákonem chráněné tajemství považovalo pouze informace zjištěné duchovním církví, která považuje zpověď za svátost. Přitom však bylo zjištěno, že řada reformovaných církví má obdobnou praxi duchovních rozhovorů, které jejich věřící považují za chráněné tajemství adekvátní zpovědi např. v římskokatolické církvi. Proto vláda podpořila variantu širšího pojetí a zaručila ochranu této náboženské svobody všem „etablovaným“ církvím a náboženským společnostem. Tak se do zákona dostal pojem „zpovědní tajemství nebo právo obdobné zpovědnímu tajemství“.

Tato úvaha je zaznamenána v důvodové zprávě k zákonu o církvích a náboženských společnostech z roku 2001:

³⁵ CIC, kánon 1388.

³⁶ CIC, kánon 1467

³⁷ CIC, kánon 2491

„...svátost smíření či pokání s možným využitím institutu zpovědního tajemství uznávají z registrovaných církví: církve římskokatolická, řeckokatolická, pravoslavná, starokatolická³⁸ a československá husitská. Protože dosavadní právní úprava nestanovuje povinnost zakotvit institut zpovědního tajemství do základního dokumentu, lze předpokládat, že i duchovní dalších církví a náboženských společností (např. některých reformačních) státem respektovanou mlčenlivost v pastorační praxi využívají. V případě práva zachovávat mlčenlivost (zpovědní tajemství) jde o respektování tradičních institutů v České republice již "etablovaných" církví a náboženských společností, které se navrhuje zachovat.“³⁹

Vězeňští kaplani a zpovědní tajemství

Z norem, které si vytvářejí osoby pověřené poskytováním dobrovolné duchovní služby ve věznicích a vazebních věznicích, tj. členové občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče (VDP), ale i profesionální kaplani zařazení do Vězeňské duchovenské služby (VDS), je patrné, že si velmi dobře uvědomují význam zpovědního, či jemu obdobného tajemství. Rozhovor s duchovním přináší vězněným osobám jedinečný pocit naprosto bezpečného azylu pro sdílení těch nejdůvěrnějších myšlenek.

Tím spíše musí všichni vězeňští duchovní dbát na profesionální znalost vězeňských i církevních předpisů a vyhýbat se situacím, kdy by mohlo dojít ke zneužití tak vysokých kompetencí, které jsou s ohledem na Ústavu ČR zákonem chráněny.

Povinnosti dané kaplanům Stanovami VDP

Platné znění Stanov Vězeňské duchovenské péče, o.s. v článku IV. Povinnosti členů se ve dvou bodech dotýká obou základů kaplanské profesionality:

- „3. dbát na bezúhonné chování a dodržovat řády a předpisy, zejm. řád výkonu vazby a řád výkonu trestu;
- 4. zachovávat v tajnosti důvěrně sdělené věci s pastýřskou moudrostí a odpovědností.“

Dva základní předpisy pro činnost vězeňských duchovních

Standardní rozsah duchovních služeb vychází z ustanovení § 20, odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody a § 15, odst. 3 zákona o výkonu vazby.

Dobrovolní duchovní, členové VDP, jsou při své činnosti vázáni Dohodou o duchovní službě z roku 2008, kterou podepsali nejvyšší představitelé VS ČR, České biskupské konference a Ekumenické rady ČR, a která byla vydána jako interní předpis nařízením generálního ředitele VS ČR č. 41/2008 Sb. V této Dohodě se opět připomíná povinnost zachovávat „v tajnosti důvěrně sdělené skutečnosti – zpovědní tajemství“ a dodržovat zákonné i interní normy ve VS ČR.⁴⁰

³⁸ Ve výčtu chybí anglikánská církev, která v ČR funguje v rámci registrované Starokatolické církve.

³⁹ Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech.

Zvláštní část. §7 Text ze dne 25. 4. 2001.

⁴⁰ Čl. 6, odst. 1, písm. c) a d) NGR č. 41/2008 Sb.

Úloha dobrovolných duchovních a profesionálních kaplanů, zaměstnanců VS ČR, je konkretizována v Nařízení generálního ředitele VS ČR č. 15/2011 Sb., o organizaci duchovní služby, jehož přílohou je „Poučení pro duchovní vstupující do věznice (vazební věznice)“, kde jsou zejména v bodech 5 až 8 zmíněny povinnosti duchovních, jejichž porušení by znamenalo nejenom ztrátu důvěry, ale i spáchání trestného činu:

„5) Je zakázáno zneužívat vězněné osoby k různým úsluhám, zneužívat jejich práci pro osobní prospěch, přijímat od nich jakékoliv předměty apod., zprostředkovávat jim jakékoliv vzkazy a spojení s osobami nebo institucemi (doručování dopisů, zpráv, mobilních telefonů, peněz, léků apod.).

(6) Nedoporučuje se vést s vězni rozhovory nesouvisející s činností, sdělovat jim své osobní problémy, sdělovat jim údaje osobního charakteru (adresy, bydliště atd.).

(7) Vstupující osoba byla poučena o povinnosti zachovávat naprosté mlčenlivosti o informacích, které získá v průběhu duchovenské činnosti ve věznici.

(8) Vstupující osoba byla upozorněna, že porušení zásad tohoto poučení může být důvodem pro odeprání souhlasu ředitele věznice se vstupem duchovního a v krajním případě může naplnit skutkovou podstatu trestného činu „maření výkonu úředního rozhodnutí“ ve smyslu ustanovení § 337 trestního zákona.“⁴¹.

Metodický list hlavního kaplana

Úskalí při uplatňování zpovědního tajemství reflektuje i text přílohy Metodického listu hlavního kaplana⁴² v bodu 2, písmeno a):

„Individuální pastorační rozhovory jsou těžištěm duchovenské činnosti ve věznicích. Dodržování důvěrnosti sdělených informací je standardem („zpovědní tajemství“). Jsou-li však obsahem některých sdělení skutečnosti ohrožující lidské zdraví nebo život, případně směřující k spáchání závažné trestné činnosti, je duchovní povinen podniknout všechny potřebné kroky k odvrácení hrozícího nebezpečí“.

Duchovní musí znát své kompetence a v jednání s vězni i vězeňským personálem má být transparentní a srozumitelný

Z výše uvedeného vysvětlení pojmů a právních souvislostí týkajících se zpovědního tajemství v praxi pastorační vězňů je zřejmé, že jakýkoli rozhovor duchovního s vězněm může být chápán jako rozhovor chráněný zpovědním tajemstvím, které vězni subjektivně považují za mnohem více (nesrovnatelně) důvěrné a chráněné, než je tomu v případě rozhovoru např. s lékařem, nebo psychologem. Všichni duchovní jsou tedy nositeli bezkonkurenčně vysoké kompetence, která jejich sociální pozici nejen posiluje, ale naproti tomu je i vystavuje mnohem větší zranitelnosti. Nebezpečí dvousečného výkladu v takovém vztahu mezi dvěma lidmi je vysoké. Proto je třeba hledat vhodná doporučení uplatnitelná v praxi, např.:

⁴¹ § 337 z. č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

⁴² Metodický list hlavního kaplana č. 11/2005, který zpřesňuje nabídku duchovní služby ve věznicích a vazebních věznicích a vykládá některé pojmy z tohoto úseku

- a) Existuje řada nebezpečí pokusů o zneužívání duchovenské péče. Vězeň může duchovního obvinít, že jiné osobě (ve věznici i mimo ni) vyrazil důvěrné informace, čili porušil zpovědní tajemství. Duchovní může být kvůli tomu vězněm vydírán, aniž by se mohl bránit, nemá totiž v případě vyšetřování čím argumentovat, protože o obsahu zpovědního tajemství nemůže hovořit. Nebezpečí, že inteligentní vězni objeví tuto možnou formu manipulace a nátlaku na duchovního, je vysoké. Duchovní musí být na toto nebezpečí připraven a metodické vedení by mu mělo dopředu naznačit vhodné strategie, které se v praxi osvědčily.
- b) Mylný předpoklad vězně, že duchovní nesmí nic z jakéhokoli rozhovoru prozradit, může vězeň chápat jako nechráněný volný prostor pro testování možností nedovolených kontaktů, obchodování atd. Duchovní tedy musí za obligatorní a stále se preventivně opakující náležitost při rozhovorech s vězni přijmout zásadu řádně vždy odsouzené poučit o svých kompetencích i odpovědnosti dané Trestním zákoníkem.
- c) Ve vlastním zájmu také musí duchovní upozorňovat vězně na rozdíl mezi běžným služebním rozhovorem a duchovním rozhovorem - zpovědí.
- d) Základním kritériem, jehož rozlišováním může být duchovní ve své zranitelnosti chráněn, je prosté omezování vlastní role na úroveň čistě spirituálního poslání, kterému nemůže konkurovat žádný jiný pracovník věznice. Duchovní nemusí mít obavu z jakéhokoli osočení, pokud se málo stará, nebo vůbec nestará o materiální věci. Zajištění materiálních věcí je spíše úlohou sociálního pracovníka, či vychovatele a dalších pracovníků věznice, s nimiž duchovní nezbytně musí spolupracovat a opírat se o předpokládaný veliký efekt vyplývající z koordinace uplatňování vlastní a jejich kompetence.
- e) V souvislosti se zpovědním tajemstvím může znít jako paradoxní, ale pravdivé doporučení dbát na zásadu transparentnosti. Ta se sice netýká obsahu rozhovoru, ale všestranně otevřeného jednání, objasňování pravidel vzájemného kontaktu duchovního a vězně. Na škodu by tedy např. nebylo, kdyby celé dveře do vězeňské kaple byly prosklené, aby byl uplatněn princip veřejné kontroly.

Nebezpečí koruptivních tlaků

V prostředí věznic je zvýšené nebezpečí koruptivních tlaků, které se ve zvýšené míře týkají duchovních. Právo i povinnost duchovních vyplývající ze zpovědního tajemství přitahuje pozornost těch vězňů, kteří hledají možnosti nedovolené činnosti, a zároveň fenomén tajemství přitahuje úvahy o tom, že v málo transparentním kontaktu mezi duchovními a vězni je větší prostor pro skryté porušování zákona. Duchovní by si toho měli být vědomi a nést to jako součást náročnosti svého poslání a pozice ve vězeňství.

Interpretace zpovědního tajemství a paralelní odpovědnosti duchovních předcházet nebo zabránit trestné činnosti, o které se při pastorační dozvěděli, je velmi složitým problémem, který je náročnou zátěží pro svědomí každého jednotlivého duchovního.

Tato zátěž však může být odlehčena přínosem kolektivní zkušenosti a sdílení. Duchovní jsou si toho vědomi a velmi ukázněně se zúčastňují nejen povinných školení, ale také společných seminářů organizovaných Vězeňskou duchovenskou péčí za účelem výměny zkušeností mezi duchovními a personálem VS ČR, především vychovateli a specialisty.

Část III.

1. Obecné faktory zvyšující u příslušníků/zaměstnanců riziko podlehnutí koruptivním tlakům

TAB č. 32 Riziko podlehnutí koruptivním podle závažnosti

Rizikový faktor	% respondentů, kteří jej považují za rizikový nebo velmi rizikový
Hraní automatů, sázky, kasina	97,3
Finanční tíseň (napjatý rodinný rozpočet, žití od výplaty k výplatě)	97
Podceňování možnosti zneužití informací vězni	96,9
Přílišná – nemístná důvěřivost, sdílnost, svěřování se se svými problémy vězňům	95,5
Informace získané o příslušnících/zaměstnancích vězni nebo jejich příbuznými na sociálních sítích	95,5
Zadluženost příslušníka/zaměstnance (hypotéky, úvěry)	95,1
Zneužívání drog/psychotropních látek	92,4
Osobnostní nevyzrálost – emoční instabilita, snadná ovlivnitelnost	90,1
Nadměrné požívání alkoholu příslušníkem/zaměstnancem	89,7
Náladovost, nejednotný přístup k vězňům, nevypočitatelnost pro vězně	88,3
Snižování platů příslušníkům a zaměstnancům VS	87,9
Mediální útoky na VS, snižování autority, kauzy, zveličování a nepravdy	87,9
Nákladné koníčky příslušníka/zaměstnance	86,5
Osobní, rodinné a přátelské vztahy s rodinou vězně	86,1
Mediálně známí vězni, sledování ombudsmanem, NNO, stěžovatelé. Vzbuzují obavy personálu.	85,7
Vyhrožování („venku si vás najdu“), vyhrožování rodinám	84,3
Nákladný, okázalý život „na vysoké noze“	82,5
Vazby vězně na lidi s vysokou společenskou prestiží (politiky, herce, média, vlivné NNO atd.)	80,3
Navazování – udržování kontaktů s propuštěnými vězni	79,8
Obavy z vyšetřování OPaS nebo GIBS při stížnosti, osočení vězněm	79,4

Pocity osamělosti v osobním životě u příslušnic/zaměstnankyň	79,4
Příslušníci/zaměstnanci s rodinnými problémy	76,7
Různé situační a životní krize	76,7
Protislužby od rodinných příslušníků venku (zlevněné opravy, zlevněné zboží atd.)	74,9
Využívání pracovně zručných vězňů k práci v neoprávněný prospěch příslušníka/zaměstnance (např. výroba upomínkových předmětů atd.)	74,4
Známost s vězněm z civilu (spolužák, známý, spolupracovník atd.)	69,5
Neschopnost (neumí) říci ne, nedostatek asertivity na straně příslušníka/zaměstnance	68,2
Vrstevnické vztahy	64
Pocity osamělosti a opuštěnosti v osobním životě u mužů	61,9
Vztahové rodinné problémy a krize	60,5
Afinita (vědomá nebo nevědomá) ke kriminální subkultuře	56,5

Tabulka přehledně ukazuje jednotlivé položky, které podle našich respondentů znamenají velké riziko pro možné podlehnutí koruptivním tlakům příslušníky/zaměstnanci VS ČR, popř. i vlastní koruptivní nabídku příslušníka/zaměstnance vůči vězni nebo dalším osobám, které mají k vězni nějaký vztah. Jednotlivé jevy (nebo jejich trsy podle zařazení do stejné nebo podobné kategorie příčin) analyzujeme podrobněji dále. Skóre přiřazené k jednotlivým příčinám lze však také analyzovat nejen jako fakultativní rizikovost jevu, ale i četnost jeho skutečného výskytu ve vztahu jev – koruptivní jednání. Zároveň je třeba však mít na paměti, že v případě koruptivního jednání je v naprosté většině přítomno současně výše příčin, zejména psychické vlastnosti osobnosti (charakter), dlouhodobé nebo krátkodobé situační faktory popř. další precipitory.

Problémy spojené s odlišným životním stylem, návykové a impulzivní poruchy.

Do této skupiny patří vedle zneužívání drog a nadměrné konzumace alkoholu i patologické hráčství včetně dalších podobných vášní (např. nepřiměřeně vysoké a nekontrolovatelné sázkařství).

Rozvoj nekontrolovaných závislostí a vášní, zejména gambling, byl našimi respondenty identifikován jako **nejvyšší rizikový faktor** pro koruptivní jednání personálu věznic. Z této skutečnosti lze nepřímo odvodit i to, že tento problém v rámci VS ČR existuje a je chápán jako naléhavý. Respondenti nám ale vyprávěli o případech, kdy příslušník/zaměstnanec podává „venku“ vězni sázenky a v případě výhry její část případně jemu. Sázením a gamblingem se může příslušník/zaměstnanec snažit řešit svoji finanční situaci, na druhé straně nelze vyloučit i závislost na vzrušení ze hry, hráčskou vášeň.

Pokud jde o zneužívání psychotropních látek personálem věznic, jev jsme blíže nezkoumali a domníváme se, že jde spíše o ojedinělé případy. Bylo by však velmi naivní se domnívat, že všeobecně nastolená zvýšená tolerance společnosti (zvláště mladé populace) zejména k drogám z okruhu THC se žádným způsobem nedotkne mladé generace příslušníků a zaměstnanců vězeňské služby.

Z této skupiny je relativně nejlépe identifikovatelné nadměrné pití alkoholu, zejména ztráta kontroly nad pitím. Na rozdíl od dvou předchozích skupin problémů, které se až na výjimky týkají spíše mladší populace, se nadměrné pití alkoholu vztahuje ke všem věkovým skupinám. V pozadí bývají osobní a vztahové problémy, pocity osamělosti atd. Vězni, z nichž mnozí tyto pocity včetně nadměrného pití důvěrně znají, umí tyto problémy člena vězeňského personálu velmi dobře odhalit nebo si v tomto směru opatřují o příslušníkovi/zaměstnanci informace.⁴³

Problémy spojené s financemi.

Současná ekonomická situace společnosti se odráží i mezi příslušníky/zaměstnanci vězeňské služby. V našem výzkumu se jako významný faktor objevilo rozkolísání jistoty a stability, které nastalo po snížení platů, které příslušníci/zaměstnanci ještě ve své profesní dráze ve vězeňské službě nezažili. To uvedlo do problémů řadu rodin, které splácejí hypotéky nebo úvěry. I když je samozřejmě řešení sebeobtížnější finanční situace podlehnutím korupci neomluvitelné, přesto může hrát významnou roli v rozkolísání hodnot vlivem problematického uspokojování potřeb.

Z tohoto pohledu jsme identifikovali tato další rizika:

- existenční problémy, nejistota, snižující se životní úroveň v souvislosti se zvyšujícími se finančními nároky a potřebami rodiny;
- nekritičnost a naivita při budování ekonomické základny (hypotéky, úvěry, půjčky) vedoucí k osobnímu selhání v souvislosti s ekonomickými problémy, dluhy;
- subjektivně vnímaný pocit nízkého finančního ohodnocení;
- osobní selhání v souvislosti s ekonomickými problémy nebo dluhy

Tato motivace je společensky srozumitelná, zasvěcení lidé jí rozumějí, a proto sociální odsudek těchto lidí bývá menší než v případech motivovaných ryze ziskem (viz dále).

K finanční motivaci koruptivního jednání lze přiřadit i další faktory, které však, na rozdíl od předchozích, mají sociálně méně přijatelnou nebo negativní motivaci (i když výsledek, tedy koruptivní jednání, je v obou případech stejný a jeho motivace je sekundární) a jsou spojeny i se sociálním statusem.

⁴³ Jeden z respondentů výzkumu nám vyprávěl, že ví o případu, kdy vychovatel trestal vězně kvůli nalezenému „kvašáku“. Vězeň vychovateli opáčil, že on je ten pravý, který ho za to trestá, když sám byl přeci taky na záchytce. Tato událost ale byla stará mnoho let a vychovatel v té době ve VS ještě nepracoval. Tuto informaci vězeň získal od advokáta.

- vidina rychlého a bezpracného zbohatnutí;
- nákladné koníčky a zájmy;
- okázalý a nákladný způsob života bez patřičného finančního zázemí

Další nepřímé příčiny koruptivních tlaků ze strany vězňů a dalších osob:

- příslušníky/zaměstnance v insolenci lze najít na internetu. Odsouzenému stačí zjistit jméno příslušníka/zaměstnance, příbuzní mu vše potřebné zjistí venku na internetu;
- vězni si informace o insolenci příslušníka/zaměstnance předávají mezi sebou, může dojít k synergii tlaků;
- v souvislosti s předchozí odrážkou vězni pozorují i změny v náladě a chování příslušníka/zaměstnance, vyčkávají, pozorují vývoj, s koruptivní nabídkou nenastoupí hned

Problémy spojené s podceňováním možnosti zneužití informací vězni

Tento fenomén primárně souvisí se ztrátou ostražitosti vůči vězňům. V jeho pozadí stojí obvykle osobní, psychické, vztahové, rodinné nebo pracovní problémy. To nelze samozřejmě oddělit od osobnosti příslušníka/zaměstnance, jeho psychických vlastností, volní a emoční složky osobnosti, odolnosti proti zátěži atd.

Příslušníci/zaměstnanci často podceňují možnosti zneužití informací vězni. Zvláště neopatrný bývá vězeňský personál k vězňům s vazbami „na obě strany“, např. uklízečům, brigádýrům na pracovištích, údržbářům, obsluhám v jídelně pro příslušníky atd.

Neopatrnost bývá častá i při hlasitých hovorech mezi příslušníky/zaměstnanci tam, kde je mohou vězni snadno slyšet nebo dokonce se problémy, a to i jiných členů personálu, řeší před vězni.

V některých případech, zpravidla ve složitém osobním období příslušníka nebo zaměstnance se tito svěřují se svými problémy i vězňům. Na jiném místě upozorňujeme i na specifika vztahů opačných pohlaví mezi personálem a vězni nebo představu, že pomáhá člověku (vězni) v jeho složité životní situaci (hrozí zejména u specialistů a duchovních).

Specifickým problémem jsou sociální sítě. Zejména mladí příslušníci/zaměstnanci na tyto sítě umisťují množství osobních údajů, svěřují se s problémy a nedostatečně v některých případech zhodnotí, že se k nim mohou dostat i lidé, kteří tyto informace předají vězňům. Podíváme-li se do výše uvedené vidíme, že toto riziko zařadili naši respondenti na 5., resp. 4. místo v závažnosti rizik, která mohou spolupůsobit jako příčiny koruptivního tlaku.

Problémy spojené s psychikou příslušníka/zaměstnance.

Za zvláště rizikové považovali naši respondenti osobní nevyzrálost a emoční instabilitu. Dále to je náladovost, oslabená volní složka osobnosti, problémy s orientací ve skupině, se vztahem k autoritám atd. Podobné vlastnosti se zpravidla ukáží ve vstupním psychologickém vyšetření a jsou důvodem nedoporučujícího stanoviska psychologa k přijetí příslušníka/zaměstnance k vězeňské službě. Ne vždy se však toto podaří odhalit a některé vlastnosti osobnosti se mohou manifestovat výrazněji až v souvislosti s psychickou zátěží ať na pracovišti, tak v osobním či rodinném životě.

Osobní, vztahové a rodinné problémy příslušníka/zaměstnance.

Tento fenomén úzce souvisí se všemi předchozími. Vězni si velmi pozorně všímají nálady příslušníka/zaměstnance, úpravy zevnějšku, zejména změn v úpravě zevnějšku atd. Pozorují i emotivitu a mnozí dokáží s pozoruhodnou přesností odečítat psychický stav příslušníka/zaměstnance. Dalším krokem je pak navazování hovorů na osobní témata. Samozřejmě tyto dotazy vězňů nemusí hned znamenat koruptivní snahy, přesto je třeba nejvyšší opatrnosti. Ta však může být rozjitřenými emocemi utlumena, může se objevit kognitivní disonance. Zejména u osaměle žijících příslušníků/zaměstnanců nebo těch, kteří se nacházejí v osobní krizi může být vězeň jediný, kdo příslušníka/zaměstnance vyslechne. V těchto ohledech by mělo pomoci nově zřízené Psychologické pracoviště VS ČR, protože respondenti nám uváděli, že na psychology ze „své“ organizační jednotky nebo nadřízené se z různých důvodů obracují spíše výjimečně.

Osobní známost s vězněm nebo jeho rodinou

Známost s vězněm z civilního života nebo osobní rodinné a přátelské vztahy s rodinou vězně jsou významným rizikem. Mnohá rizika jsme již popsali, např. kamarádství nebo vrstevnické vztahy (známost) z civilního prostředí, pochybnosti o oprávněnosti trestu, oddělení činu od činitele, snahy o „nevinou korupci“ atd. Variabilita tohoto rizika je velká a proto ji lze jen obtížně postihnout v celé šíři. Toto riziko je většinou eliminováno přemístěním vězně do jiné věznice.

Vnější tlaky

Kromě rodinných příslušníků pocházejí vnější tlaky od vlivných osob, které však většinou směřují k managementu věznic.

Jiný charakter tlaků má vyhrožování stížnostmi ze strany příbuzných vězňů nebo obhájců (advokátů), případně vyhrožování medializací.

V našem výzkumu se také objevily značné obavy z vyšetřování různých stížností a obvinění ze strany vězňů. Jde o složitý problém, protože tato podání vyšetřena být příslušnými orgány

samozřejmě musí. Jak vyplynulo z výzkumu příslušníci/zaměstnanci vnímají vyšetřování velmi úkorně, chápou je jako projevy nedůvěry, ztrátu jistoty, že se jich někdo zastane.⁴⁴

Podobně vnímají příslušníci i zaměstnanci činnost některých aktivistů, občanských iniciativ a další institucí, které z vnějšku monitorují vězeňství. Podobně jako v předešlém případě musí i tyto orgány nejen šetřit různá podání vězňů, ale také provádět v souladu s platnými předpisy občanskou kontrolu vězeňských zařízení. Podobně jako v případě OPAS nebo GIBS jde o složitý problém, který rozhodně nemá jednoduché řešení.

Obě skutečnosti uvádíme proto, že se v rozhovorech s respondenty objevoval velmi často a byl hodnocen jako značná psychická zátěž doprovázející zaměstnání ve VS.

Některá další obecná rizika.

Mimo výše zmíněných rizik jsme v rozhovorech s respondenty identifikovali několik dalších, která mají významný nepřímý korupční potenciál a která naši respondenti považovali za důležitá.

Tetováže u příslušníků/zaměstnanců.

Současný módní trend tetování se ve styku s vězněnou kriminální subkulturou jeví jako fenomén, který by neměl být z pohledu vnímání příslušníka/zaměstnance v žádném ohledu podceněn. Tento aspekt vyplynul jako vedlejší výstup z našeho výzkumu, a to jako faktor, který může u odsouzených významně zvyšovat „přitažlivost“ příslušníka k pokusu o koruptivní tlak.

Vysoké riziko je zejména u dozorců, mladých mužů. Rizikové jsou zejména tetováže na oděvem nezakrytých částech těla, které se provedením a zvoleným tématem podobají tetováním typickým pro delikventní subkulturu nebo mají subkulturní symbolický nebo rituální význam. Tyto tetováže jsou určitým způsobem sebeprezentace jedince, přičemž motivem je prezentovat individuální nebo skupinové odlišení se od normy.⁴⁵ To je pro vězně velmi přitažlivé, protože jejich úvahy jsou v tomto směru stejné. Podobně tomu je s „kultem těla“.

Zjistili jsme, že toleranční limit samotných příslušníků/zaměstnanců k tetováním jejich kolegyň/kolegů se snižuje se stoupajícím věkem a výši dosaženého vzdělání.

⁴⁴ „Přece není normální, aby příslušník, který slouží 10 let, tak se mu věří méně než 10x trestanému recidivistovi. Ten řekl, že z příslušníka táhl alkohol, vězni se věřilo, ač příslušník nikdy takovýto problém neměl. Nic se nepotvrdilo a vězeň nebyl ani kázeňsky potrestán.“

„Já už se teď víc sichruju, než pracuju, raději ke všemu svědky a pět papírů“.

Autentická vyjádření respondentů výzkumu.

⁴⁵ Diskusi o tom, zda v současné době převažuje chápání tetování jako sociální normy, semideviace nebo sociální deviace ponecháváme stranou, protože není předmětem této studie.

Asymetrická komunikace.

I když asymetrická komunikace je pro prostředí věznice (nadřízenost, podřízenost) běžná ukazuje se, že opět zejména mladí příslušníci (méně často mladí zaměstnanci) této formy zneužívají. Jde o častý nešvar tykání vězňům a používání vězeňského argotu k vydávání příkazů vězňům nebo v komunikaci s nimi. Zásada rozumět, ale v komunikaci s vězni nepoužívat, by měla být těmto mladým příslušníkům neustále připomínána.

Synergie koruptivních tlaků.

Dalším obtížně definovatelným fenoménem s vysokou variabilitou je synergie koruptivních tlaků nebo jejich původců. Vycházíme z obecného předpokladu, že současné působení dvou nebo více jedinců (popř. forem nátlaku, manipulace atd.) bude mít větší účinek než působení každého samostatně.

Respondenti uváděli např. dohodu dvou nebo více vězňů, společný tlak vězně a rodiny, rodiny a obhájce apod. Některé formy synergie mohou ze strany příslušníků/zaměstnanců probíhat i nevědomě, např. snižování autority druhého člena personálu před vězni nebo dokonce využití vězňů k dehonestaci příslušníka nebo zaměstnance (i tyto zkušenosti jsme sice sporadicky, ale přesto zaznamenali).⁴⁶

Četnost kontaktů a doba strávená s věznem o samotě.

Tento aspekt se ukazuje jako jeden z nejvýznamnějších. Z tohoto pohledu jsou nejrizikovější skupinou dozorci jak výkonu vazby, tak výkonu trestu. V podstatě jsou ohroženi všemi výše uváděnými formami manipulativních i koruptivních tlaků, které jsme popsali podrobně výše. Vězni také velmi dobře vědí, co si za které služby mohou dovolit, jinými slovy, jak je dozorce tolerantní. Zvláště rizikové jsou noční směny. Kamerové systémy a kontrolní činnost VISS a IDS jsou sice významnými regulativy, ale mají své limity.

Další skupiny příslušníků a zaměstnanců, kteří mají s vězni časté kontakty o samotě jsou vychovatelé a specialisté VV/VT (ve VV i vrchní dozorci), dále kaplani a méně často příslušníci OPAS. Nejvyšší četnost je u vychovatelů, protože ti mají na starosti celý výchovný kolektiv a s vězni řeší prakticky všechny jejich žádosti, problémy, korespondenci atd. Směrem k vychovatelům vězni požadují i různé informace (nevíte, jestli nejedu příští týden na eskortu, nevíte, kdy bude soud k PP, do věznice měl přijet můj kamarád...., nevíte, na které je ubytovně ? atd.). I když jsme zjistili, že i na tyto skupiny (zejména vychovatele) jsou také koruptivní tlaky vyvíjeny, předpokládá se u nich větší odolnost vzhledem k tomu, že jde většinou v průměru o starší zaměstnance, navíc až na výjimky s vysokoškolským vzděláním pedagogického nebo psychologického zaměření. Jak ale upozorňujeme na jiných místech, mohou i zde zapůsobit další faktory, jako charakterové vlastnosti, změna sociální nebo osobní

⁴⁶ Metodologická poznámka. Vyšli jsme z informací, které jsme dostali během rozhovorů od dotazovaných příslušníků a zaměstnanců. Naše otázky byly kladeny jako nepřímé, abychom zajistili co největší anonymitu odpovědí a hlavně co nejvíce omezili sociální dezirabilitu. Proto uvedené poznatky nelze zcela zobecnit bez zvýšené míry omylu, což by bylo v rozporu s etickými principy výzkumu.

situace, problémy a nezdary v partnerském životě, finanční problémy atd. Proto je třeba věnovat značnou pozornost těmto rizikovým faktorům především v personální práci s příslušníky/zaměstnanci. Problém je, že většina z nich své problémy zakrývá, obává se požádat o radu nebo pomoc.

Podobná situace nastává tehdy, když příslušník/zaměstnanec se dopustí **drobného** překročení své pravomoci nebo poskytne vězni **drobnou** neoprávněnou výhodu, v něčem mu, často v dobré víře, vyhoví.⁴⁷ Mnozí vězni pak stupňují nátlak nebo o tom, že je tento příslušník/zaměstnanec ochoten vyhovět řeknou dalším, kteří požadují totéž. V tomto okamžiku by měl příslušník/zaměstnanec vše razantně odmítnout a informovat nadřízeného i za cenu určitého postihu. Mnozí respondenti nám však uváděli, že právě toto je „bod zlomu“, kdy příslušníci/zaměstnanci mají obavu se svěřit a obávají se, dle jejich názoru nepřiměřeného postihu. Korupční jednání je minimalizováno tam, kde jeho aktéři vědí, že bude bezprostředně odhaleno. Tento aspekt, pokud je promarněn, vede ke zvyšujícím se tlakům vězňů na příslušníka/zaměstnance a ten již nemůže přestat.⁴⁸

⁴⁷ Zde samozřejmě nemáme na mysli hrubé porušení služební nebo pracovní kázně ve smyslu nedovolených styků, donášení nepovolených předmětů atd.

⁴⁸ *Principiis obsta sero medicina paratur cum mala per longas convaluere moras.* (Začátkům snaž se čelit. Je pozdě se po léku shánět, jestliže odkladem mohlo již zesílit zlo.) Ovidius

Část IV.

Závěry a návrhy na opatření

Pozn.: Je pravděpodobné, že se dále uváděné závěry budou jevit jako generalizované. **Není tomu tak**, ale z důvodů srozumitelnosti a čtivosti textu jsou tak formulovány. Týkají se však pouze určitého počtu příslušníků/zaměstnanců a rizik, která jsme popsali v předchozím textu.

Závěry:

1. Mnozí příslušníci a zaměstnanci sice ve velmi rozdílné míře, ale přesto, podceňují manipulativní a koruptivní tlaky vězňů.
2. Koruptivními tlaky jsou ohroženi především příslušníci a zaměstnanci, kteří mohou být vězňům něčím prospěšní a jsou s nimi v častém styku o samotě.
3. Ve vězeňské službě se převážně vyskytují drobná a nevinná korupce, jejíž hlavní nebezpečí spočívají:
 - v nedodržování předpisů, etických norem a bezpečnostních zásad;
 - riziku stupňování koruptivních tlaků;
 - narůstání vlivu kvaziformálních skupin odsouzených.
4. Narůstají počty příslušníků a zaměstnanců, kteří se z různých důvodů ocitají ve složité finanční situaci.
5. Narůstají obavy personálu věznic z manipulativních tlaků vězňů a zejména následného vyšetřování po podání stížností a obvinění ze strany vězňů.
6. V některých případech je vězni raději vyhověno, aby se tak předešlo stížnosti. To vede k normativní erozi, jejíž následky lze jen obtížně předvídat.
7. Koruptivní tlaky významně ovlivňuje narůstající počet solventních vězňů z oblasti podnikání, organizovaného zločinu či jiných forem kriminality bílých límečků.
8. Zejména mladí příslušníci a zaměstnanci o sobě poskytují řadu citlivých osobních a intimních údajů na sociálních sítích a podceňují skutečnosti, že se k těmto informacím mohou dostat i nepovolané osoby (včetně např. příbuzných vězňů).
9. Nadřízení příslušníků a po své linii i psychologové by se měli velmi pozorně věnovat jakýmkoliv signálům, které mohou znamenat riziko ohrožení koruptivním tlakem. K této oblasti je třeba přistupovat zvláště citlivě.

10. V prevenci koruptivního jednání nelze spoléhat pouze na technické prostředky (např. kamerové systémy) nebo systémová opatření (několikastupňové schvalování a komisionální posuzování). Důležité jsou i další formy prevence včetně profesního vzdělávání.
11. Hlavní příčiny koruptivních tlaků na příslušníky/zaměstnance, které významně ovlivňují možnost podlehnouti koruptivnímu tlaku jsou:
- ✓ četnost a možnost styku vězně s příslušníkem/zaměstnancem o samotě
 - ✓ možnost nebo pravomoc vězni vyhovět nebo prospět
 - ✓ stupeň kontroly nad zaměstnancem (nikdo „nad ním“ není schopen dohledat, kdo.....)
 - ✓ rozkoš z rizika („adrenalin“)
 - ✓ hodnotové nastavení, např. touha po vyšším životním standardu, konzumní způsob života
 - ✓ sociální naivita
 - ✓ krajní řešení ekonomických problémů rodiny
 - ✓ problémy v oblasti morálky a morálních zábran, oslabení pocitu sounáležitosti s VS⁴⁹
 - ✓ prostituční myšlení (za peníze vše)
 - ✓ touha po moci (opojení mocí)
 - ✓ ztráta ostražitosti (zejména před tzv. „dobrymi“ vězni)
 - ✓ věkově podmíněná životní nezkušenost
 - ✓ častá fluktuace personálu
 - ✓ potíže s přijetím autority (absence alespoň náhradního vojenského výcviku před nástupem do VS)
 - ✓ oblast návykových chorob, zejména sklon k hraní a sázkařství⁵⁰

⁴⁹ Např. mnozí příslušníci, kteří absolvují ZOP v AVS nám na dotaz, co je přivedlo k práci ve VS často odpovídají: „nemohl jsem nic jiného sehnat“ nebo „jdu to zkusit“. Domníváme se, že skutečný zájem o službu jako základní motivaci pro práci ve VS má dnes velmi pravděpodobně mnohem méně uchazečů, než tomu bylo v minulosti (nevíme ale, jaké údaje o této oblasti mají personalisté). Výrazný podíl na tom mají nízké platy, problematická možnost kariérního růstu a absence dalších výhod, které v minulosti nové příslušníky a zaměstnance do VS přiváděly.

⁵⁰ Ojedinele jsme např. zaznamenali, že příslušník/zaměstnanec sází venku vězni s tím, že z případné výhry připadne např. 10% jemu. Jde jen o velmi těžko odhalitelnou formu nedovolených styků opět s vysokým rizikem stupňování koruptivního tlaku.

Navrhovaná opatření.

Jedním z hlavních cílů výzkumu bylo **identifikovat vzdělávací potřeby příslušníků a zaměstnanců VS ČR** s cílem účinné prevence a získání dovedností personálu koruptivním tlakům čelit.

K tomu navrhujeme:

A)

Připravit strukturovaný, odstupňovaný a periodický systém vzdělávání v souladu s NGR 67/2009, čl. 15, T P7 „Posilování právního vědomí (korupce, nedovolené styky, apod.), problematika ochrany informací a T P4 „Komunikace s vězňenými a civilními osobami“.

1. **Všechny typy ZOP** diferencovaně podle jejich typů.

2. **Služební zkouška** (Nařízení vlády č. 506/2004 a NGR 47/2013).

Připravit systém periodického vzdělávání příslušníků k absolvování služební zkoušky. Navrhnout témata povinných kurzů organizovaných a realizovaných AVS, jejichž úspěšné absolvování by bylo podmínkou pro připuštění ke služební zkoušce. Jako jeden z těchto povinných kurzů zařadit i prevenci koruptivních tlaků.

3. **Specializační kurzy** v oblasti prevence koruptivních tlaků prováděné AVS diferencovaně pro tyto cílové skupiny:

- a) vedoucí oddělení (referátů) ⁵¹
- b) VISS, IDS
- c) dozorcí
- d) strážní a eskortní služba
- e) vychovatelé
- f) vrchní dozorcí
- g) specialisté oddělení VVaT
- h) kaplani

⁵¹ s akcentem na ta oddělení, jejichž příslušníci a zaměstnanci přicházejí do přímého styku s vězňenými osobami

B)

Připravit realizaci specializačního kurzu pro **příslušníky OPAS**, kteří dle ustanovení čl. 15 NGR 67/2009 provádějí školení uvedených témat v OJ. Cílem kurzu bude sjednotit proškolená témata s ohledem na specifika cílové skupiny, přičemž toto školení by měl v budoucnu v OJ realizovat jenom absolvent tohoto kurzu.⁵²

C)

Sylaby kurzů, jejich rozsah, obsah a didaktika budou v případě schválení navrhovaných témat a závěrů předložené analýzy vypracovány AVS. Za základ sylabů využít předloženou analýzu.

D)

Umožnit odborným učitelům AVS ČR seznamovat se s mimořádnými událostmi ve VS ČR (včetně koruptivního jednání), aby mohli reagovat na tyto skutečnosti ve výuce.

⁵² Cílovou skupinou ke vzdělávání by měli být i civilní zaměstnanci firem, kteří se na pracovištích pravidelně setkávají s vězněnými osobami.

Použitá literatura:

1. BABIAK, P, HARE, R. *Snakes in Suits*. 1. vyd. London: HarperCollins e-book. 336 s. ISBN 978-0-06-143770-0
2. KOUKOLÍK, F. *Mocenská posedlost*. 1. vyd. Praha: Karolinum 2010. 278 s. ISBN 978-80-246-1825-8
3. NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. 3. dopl. vyd. Praha: Portál, 2007. 170 s. ISBN 978-80-7367-267-6.
4. NETÍK, K. - NETÍKOVÁ, D. - HÁJEK, S. *Psychologie v právu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1997. 140 s. ISBN 80-7179-177-6.
5. ONDREJKOVIČ, P et al. *Sociálna patológia*. 2. vyd. Bratislava: VEDA, 2001. 310 s. ISBN 80-224-0685-6.
6. SEKOT, A. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Brno, MU 2010, 193 s. ISBN 978-80-210-5261-1
7. SCHEINOST, M. ET AL. *Kriminalita očima kriminologů*. 1. vyd.. Praha: IKSP. ISBN 978-80-7338-096-0
8. VÁLKOVÁ, H. ET AL. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H.Beck, 636 s. ISBN 978-80-7400-429-2
9. RIEGEL, K. *Důvěra – úvahy o některých souvislostech*. In Vaněk, P. (edit.) *Životní nároky výkonové společnosti*. 1. vyd. Praha: Agora 2010. 350 s. ISBN 978-80-86820-07-1

Ostatní zdroje:

Wikipedie: Korupce. Dostupné na cs.wikipedia.org/wiki/Korupce

ASPI: zákony, nařízení vlády a NGŘ VS ČR vztahující se ke zkoumané problematice